નમો નમઃ શ્રી ગુરુ પ્રેમસૂરયે

શ્રી સોમચંદ્રસૂરિ વિરચિત

શ્રી પર્યંત આરાધના સૂત્ર

(અવચૂરિ - અનુવાદ સાથે)

તથા

શ્રી પુણ્યપ્રકાશનું સ્તવન

પ્રમાદ પરિહાર કુલક (સાનુવાદ)

卐

-: પ્રકાશક :-

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

દુકાન નં ૫, અદ્રિકેશ્વર સોસાયટી.

૮૨, નેતાજીસુભાષ રોડ, 'ઈ' રોડ.

મરીનડ્રાઈવ, મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૨.

નમો નમઃ શ્રી ગુરુ પ્રેમસૂરયે

શ્રી સોમચંદ્રસૂરિ વિરચિત

શ્રી પર્યંત આરાધના સૂત્ર

(અવચૂરિ - અનુવાદ સાથે)

તથા

શ્રી પુણ્યપ્રકાશનું સ્તવન
પ્રમાદ પરિહાર કુલક (સાનુવાદ)

-: પ્રકાશક :-

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

દુકાન નં ૫, બદ્રિકેશ્વર સોસાયટી,
૮૨, નેતાજીસુભાષ રોડ, મરીનડ્રાઈવ,
'ઈ' રોડ, મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૨.

ધન્યવાદ

પ્રસ્તૂત ગ્રંથના પ્રકાશનમાં લાભ લેનાર પુણ્યાત્માઓ

(૧) શ્રી ધાનેરા જૈન સંઘ રૂા. ૩,૦૦૦/-

પ્રેરક : પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્ય દેવ
શ્રીમદ્ વિજય **કનકપ્રભસૂરિ** મ.સા. ના આજ્ઞાવર્તી
સાધ્વીજીશ્રી **જિનમતિશ્રીજી** મ.સા. ના સ્મરણાર્થે
પૂ. સાધ્વીજીશ્રી **સ્નેહલતાશ્રીજી** મ.સા.

(૨) શ્રી વાપી શ્વે. મૂર્તિપૂજક
જૈન સંઘ રૂા. ૨,૦૦૦/-

(૩) શ્રી સાગરગચ્છ જૈન ઉપાશ્રય,
ડભોઈ. રૂા. ૨,૦૦૦/-

ઉપરોક્ત શ્રી સંઘોનો જ્ઞાનખાતાના કરેલા સદુપયોગ માટે
આભાર માનીએ છીએ.

લી. શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ

વિક્રમ સંવત ૨૦૫૨ **મૂલ્ય રુ. ૨૫/-**

પ્રકાશકીય

આ ગ્રંથમાં શ્રી **સોમસુંદરસૂરિ** વિરચિત શ્રી પર્યંત આરાધના સૂત્રને અવચૂરિ તથા અનુવાદ સાથે તથા શ્રી પુણ્યપ્રકાશનું સ્તવન તેમજ પ્રમાદ પરિહાર કુલક સાનુવાદ પ્રકાશીત કરીએ છીએ.

શ્રી **વિનયવિજયજી** મ. રચિત આઠ ઢાળનું પુણ્ય પ્રકાશનું સ્તવન આપણા સંઘમાં સુપ્રસિદ્ધ છે. આમાં દશ પ્રકારની અંતિમ આરાધના બતાવી છે. માંદગી વગેરેમાં આનું શ્રવણ આજે પણ કરાય છે. આ પુણ્યપ્રકાશના સ્તવનની રચના શ્રી સોમસૂરિ વિરચિત પર્યંતારાધનાના આધારે કરવામાં આવી છે. અહીં તે પર્યંતારાધના સૂત્રને તેની અવચૂરિ અને અનુવાદ સહિત ગ્રંથમાં પ્રકાશિત કરીએ છીએ.

જૈન શાસનમાં મૃત્યુની પણ વિધિ હોય છે. શાસ્ત્રવિધિ પૂર્વક સઘળુ વોસિરાવીને મૃત્યુ પામનાર આત્માના મરણને પંડિત મરણ કહે છે. પંડિત મરણ પામનાર આત્માઓ સદ્ગતિ પામીને થોડા જ ભવોમાં નિર્વાણને પામે છે.

આવા ગ્રંથો આરાધકોને ખૂબ જ ઉપયોગી છે. આ

ગ્રંથને સંવત ૧૯૯૪માં ભાવનગર નિવાસી શ્રાદ્ધવર્ય શ્રીકુંવરજી આણંદજીએ પૂ. મુનિશ્રી **કર્પૂરવિજયજી** મ.સા. ના ઉપદેશથી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. આ સમયે તેઓના ઉપકારને યાદ કરવા સાથે જે શ્રી બુદ્ધિ વૃદ્ધિ કર્પૂર ગ્રંથમાળા દ્વારા તેના ૩૦મા મણકા તરીકે આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તે સંસ્થા પ્રત્યે પણ કૃતજ્ઞતાનો ભાવ પ્રગટ કરીએ છીએ.

આ ગ્રંથનું વાંચન મનન કરી અનેક પુણ્યાત્માઓ સુંદર સમાધિ મરણને પ્રાપ્ત કરે. સદ્‌ગતિ મેળવી શીઘ્ર નિર્વાણ પામે એજ શુભેચ્છા.

શ્રુતજ્ઞાનની ભક્તિ વધુને વધુ કરવાનો લાભ મળતો જાય એવી શ્રુતાધિષ્ઠાયિકા શ્રી સરસ્વતીદેવીને પુનઃ પુનઃ પ્રાર્થના.....

લી.

શ્રી જિનશાસન આરાધના ટ્રસ્ટ વતી

ટ્રસ્ટીઓ

ચંદ્રકુમાર બાબુભાઈ જરીવાળા   લલિતકુમાર રતનચંદ કોઠારી

નવિનચંદ્ર ભગવાનદાસ શાહ   પુંડરીકભાઈ અંબાલાલ શાહ

। નમો નમઃ શ્રીગુરુપ્રેમસૂરયે ।

દિવ્ય કૃપા

સિદ્ધાંતમહોદધિ સ્વ. આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્
વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજા.

શુભાશીષ

વર્ધમાન તપોનિધિ ગચ્છાધિપતિ
સ્વ. આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય
ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજા.

પુણ્યપ્રભાવ

પરમ પૂજ્ય સમતાસાગર સ્વ. પંન્યાસજીશ્રી
પદ્મવિજયજી ગણિવર્યશ્રી.

પ્રેરણા-માર્ગદર્શન

પ. પૂ. આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્ વિજય
હેમચંદ્રસૂરિ મહારાજ.

શ્રુતસેવાના કાર્યમાં સદાના સાથીઓ

શ્રુતસમુદ્ધારક

- ભાણબાઈ નાનજી ગડા (પ.પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય ભુવનભાનુસૂરિ મ.સા. ના ઉપદેશથી)
- શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી, અમદાવાદ.
- શ્રી શાંતિનગર શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અમદાવાદ. (પ.પૂ. તપસમ્રાટ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય હિમાંશુસૂરિ મ.ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શ્રીપાળનગર જૈન ઉપાશ્રય ટ્રસ્ટ, વાલકેશ્વર, મુંબઈ. (પ. પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય રામચંદ્રસૂરિ મ. ની દિવ્યકૃપા તથા પ. પૂ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય મિત્રાનંદ સૂ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી લાવણ્ય સોસાયટી શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અમદાવાદ (પં. પૂ. પંન્યાસજી શ્રી કુલચંદ્રવિજયજી ગણિવર્યની પ્રેરણાથી)
- નયનબાળા બાબુભાઈ સી. જરીવાળા હા. ચંદ્રકુમાર, મનીષ, કલ્પનેશ (પ. પૂ. મુનિરાજશ્રી કલ્યાણબોધિ વિજયજી મ.સા. ની પ્રેરણાથી)
- કેશરબેન રતનચંદ કોઠારી હા. લલિતભાઈ (પ.પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય જયઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજાની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપગચ્છીય જૈન પૌષધશાળા ટ્રસ્ટ, દાદર, મુંબઈ
- શ્રી મુલુંડ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, મુલુંડ, મુંબઈ. (પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મ.સા. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શાંતાકુઝ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક તપાગચ્છ સંઘ, શાંતાકુઝ,

મુંબઈ. (પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવ શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ મ.સા. ની પ્રેરણાથી)

- શ્રી દેવકરણ મૂળજીભાઈ જૈન દેરાસર પેઢી, મલાડ (વેસ્ટ), મુંબઈ. (પ. પૂ. મુનિરાજશ્રી સંયમબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- સંઘવી અંબાલાલ રતનચંદ જૈન ધાર્મિક ટ્રસ્ટ, ખંભાત. (પૂ. સા. શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મ. તથા પૂ. સા. શ્રી સ્વયંપ્રભાશ્રીજી મ. તથા પૂ. સા. શ્રી દિવ્યયશાશ્રીજી મ. ની પ્રેરણાથી મૂળીબેનની આરાધનાની અનુમોદનાર્થે.)
- બાબુ અમીચંદ પનાલાલ આદીશ્વર જૈન ટેમ્પલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, વાલકેશ્વર, મુંબઈ-૬. (પૂ. મુનિરાજશ્રી અક્ષયબોધિ વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી મહાબોધિ વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી હિરણ્યબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી શ્રેયસ્કર અંધેરી ગુજરાતી જૈન સંઘ, મુંબઈ. (પૂ. મુનિરાજશ્રી હેમદર્શન વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી રમ્યઘોષ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ, મંગળપારેખનો ખાંચો, શાહપુર, અમદાવાદ (પ. પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી રુચકચંદ્ર સૂરિ મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી પાર્શ્વનાથ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, સંઘાણી એસ્ટેટ, ઘાટકોપર (વેસ્ટ), મુંબઈ. (પૂ. મુનિરાજશ્રી કલ્યાણબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી નવજીવન સોસાયટી જૈન સંઘ, બોમ્બે સેન્ટ્રલ, મુંબઈ. (પૂ. મુનિરાજશ્રી અક્ષયબોધિ વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી કલ્યાણજી સોભાગચંદ જૈન પેઢી, પીંડવાડા. (સિદ્ધાંતમહોદધિ સ્વ. આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના નિર્મળ સંયમની અનુમોદનાર્થે.)
- શ્રી ઘાટકોપર જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ, ઘાટકોપર, મુંબઈ.

શ્રુતોધ્ધારક

- શ્રી લક્ષ્મીવર્ધક જૈન સંઘ, પાલડી, અમદાવાદ.
  (પ.પૂ. મુનિરાજશ્રી નિપુણચંદ્ર વિજય મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી નડીયાદ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, નડીયાદ.
  (પ.પૂ. મુનિરાજ શ્રી વરબોધિ વિજયજી મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી સાયન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, સાયન, મુંબઈ.
- શ્રી પાર્શ્વનાથ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, સંઘાણી એસ્ટેટ, ઘાટકોપર (વેસ્ટ), મુંબઈ.

શ્રુતભક્ત

- શ્રી બાબુભાઈ સી. જરીવાલા ટ્રસ્ટ, નિઝામપુરા, વડોદરા.
- શ્રી બાપુનગર શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, અમદાવાદ.
  (મુનિરાજશ્રી અક્ષયબોધિવિજયજી મ. તથા મુનિરાજશ્રી મહાબોધિ વિજયજી મ. ની પ્રેરણાથી)
- શ્રી સુમતિનાથ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘ, મેમનગર, અમદાવાદ. (પૂ. મુનિરાજશ્રી ધર્મરક્ષિત વિ. મ. તથા પૂ. મુનિરાજશ્રી હેમદર્શન વિ. મ. ની પ્રેરણાથી)
- સ્વ. શ્રી સુંદરલાલ દલપતભાઈ ઝવેરી. હા. જાસુદબેન, પુનમચંદભાઈ, જસવંતભાઈ વગેરે
- શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામિ જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક મંદિર ટ્રસ્ટ, કોલ્હાપુર.
- શ્રી અરવિંદકુમાર કેશવલાલ ઝવેરી જૈન રિલિજિયસ ટ્રસ્ટ, ખંભાત.

॥ अर्हम् ॥

न्यायाम्भोनिधिश्रीमद्विजयानन्दसूरिभ्यो नमः ।

श्रीसोमसूरिविरचित

श्रीआराधनासूत्र

(प्रकीर्णक)

अवचूरियुक्त

गुजराती भाषांतरयुक्त.

नत्वा तत्त्वार्थवेत्तारं, श्रीवीरं त्रिजगद्गुरुम् ।
आराधनाख्यसूत्रस्य, लिख्यतेऽर्थलवो मया ॥ १ ॥

અવચૂરિકારકૃત મંગળ

તત્ત્વાર્થના વેત્તા (જાણનાર) અને ત્રણ જગતના ગુરુ શ્રી વીરપરમાત્માને નમસ્કાર કરીને આરાધનાસૂત્ર નામના પ્રકીર્ણકનો કિંચિત્માત્ર અર્થ હું લખું છું.

नमिऊण भणइ एवं, भयवं समओचिअं समाइससु।
तत्तो वागरइ गुरू, पज्जंताराहणं एअं ॥ १ ॥

"नत्वा" मनोवाक्कायशुद्ध्या प्रणम्य विधिपूर्वं "भणति" आरिरात्सुः श्राद्धादिः। "एवं" अमुना प्रकारेण "हे भगवन्!" हे पूज्य! समयप्रस्तावादन्त्यकालस्तस्योचितं यत्कर्त्तव्यं तत् "समादिश" अर्थान्ममेति शेषः। "ततः" तदनन्तरं "व्यागृणाति" सम्यगादिशति गुरुः "पर्यन्ताराधनामेतां" वक्ष्यमाणलक्षणां दशभिर्द्वारैः ॥ १ ॥

ગાથાર્થ:—"પરમાત્માને મન–વચન–કાયાની શુદ્ધિવડે વિધિપૂર્વક નમસ્કાર કરીને આરાધના કરવાને ઇચ્છતા એવા શ્રાદ્ધાદિ આ પ્રમાણે કહે કે–હે ભગવન્! હે પૂજ્ય! સમયોચિત એટલે પ્રસ્તાવને અનુસરીને અંતકાળને ઉચિત જે કર્ત્તવ્ય હોય તે મને કહેવા કૃપા કરો. તદનંતર ગુરુમહારાજ આ વક્ષ્યમાણ લક્ષણવાળી એટલે આગળ કહેવાશે એવી **પર્યંતારાધના** દશ દ્વારે કરીને કહે છે." ૧.

तानि द्वाराण्याह— (તે દશ દ્વારો કહે છે)

आलोअसु अइआरे, वयाइं उच्चरसु खमसु जीवेसु।
वोसिरसु भाविअप्पा, अट्ठारस पावठाणाइं ॥ २ ॥
चउसरणं दुक्कडगरहणं च, सुकडाणुमोअणं कुणसु।
सुहभावणं अणसणं, पंचनमुक्कारसरणं च ॥ ३ ॥

"आलोचय" प्रकटीकुरु, अतिचरति अतिक्रामति स्वस्थानं व्रतलक्षणं यैस्ते तान् । द्वारम् १ । व्रतानि "उच्चरस्व" मुखेनाङ्गीकुरु । द्वारम् २ । "जीवेषु" प्राणिषु त्वं "क्षमस्व" क्षान्ति कुरु । द्वारम् ३ । व्युत्सृज दूरीकुरु त्वमिति । भावितो ज्ञानादिभिरात्मा येन स एवंविधः सन् अष्टादशसङ्ख्याकानि पापस्य स्थानानि कारणानि पापस्थानानि । द्वारम् ४ ॥ २ ॥

चतुर्णां अर्हदादीनां शरणं चतुःशरणं कुर्विति क्रियासंबन्धः । द्वारम् ५ । दुःकृतस्य पापस्य गर्हणं निन्दनम् । द्वारम् ६ । सुकृतानां जिनभवनादिकृत्यानां अनुमोदनं तत्फलाङ्गीकारः, तत् कुरु "चः" पुनरर्थे । द्वारम् ७ । "शुभभावनां" आर्त्तध्यानादिपरिहारेण तां कुरु । द्वारम् ८ । "अनशनं" आहारपरित्यागस्तत्कुरु । द्वारम् ९ । पञ्चपरमेष्ठिनमस्कारस्मरणं कुरु । । द्वारम् १० । एते दशाधिकारा आराधनाया वाच्याः ॥ ३ ॥

ગાથાર્થ:—વ્રતલક્ષણ સ્વસ્થાનથી જે અતિક્રમણ કરવું તે અતિચાર કહીએ, તેને આલોચ–પ્રગટ કર. (દ્વાર ૧.) વ્રતોને ફરીને ઉચ્ચર–મુખે કરીને સ્વીકાર કર. (દ્વાર ૨.) જીવોને વિષે–પ્રાણીઓને વિષે તું ક્ષમા કર–ખમાવ. (દ્વાર ૩.) જ્ઞાનાદિવડે ભાવ્યો છે આત્મા જેણે એવો તું અઢાર સંખ્યાવાળા પાપના સ્થાન–કારણો તેને દૂર કર–તજી દે. (દ્વાર ૪.) અરિહંતાદિ ચારનું તું શરણ કર. (દ્વાર ૫.) દુષ્કૃત જે પાપ તેની ગર્હા–નિંદા કર. (દ્વાર ૬.) જિનભવન કરાવવા વિગેરે સત્કૃત્યો (સાત ક્ષેત્રો) તેનું અનુમોદન–તેના

ફળને સ્વીકારવારૂપ કર. (દ્વાર ૭.) શુભભાવ–આર્ત્તધ્યાનાદિના પરિહારવડે તું કર. (દ્વાર ૮.) અનશન જે આહારનો પરિત્યાગ તે તું કર. (દ્વાર ૯.) પંચપરમેષ્ઠિ નમસ્કાર–નવકારમંત્રનું તું સ્મરણ કર. (દ્વાર ૧૦.) ૨–૩.[1]

આરાધનાના આ દશ પ્રકાર કહેવા–જાણવા.

पञ्चाचारानाश्रित्यालोचनामाह--

હવે પ્રારંભમાં પાંચ આચારને આશ્રીને આલોચના કહે છે.

नाणंमि दंसणंमि अ, चरणंमि तवंमि तह य विरिअंमि
पंचविहे आयारे, अइआरालोअणं कुणसु ॥ ४ ॥

"ज्ञाने," "दर्शने" सम्यक्त्वे, "चारित्रे" विरतिलक्षणे, "तपसि" द्वादशविधे, तथा च "वीर्ये" प्रशस्तमनोवाक्काय-सामर्थ्यरूपे, "पञ्चविधे" पञ्चप्रकारे आचारे सामान्यतः त्वमिति गम्यम् । अतिचारालोचनं गुरोः पुरतः प्रकटनं "कुरु" अशठवृत्त्या कथयेति तात्पर्यम् ॥ ४ ॥

ગાથાર્થ:—જ્ઞાને (જ્ઞાનને વિષે), દર્શને (સમ્યકત્વને વિષે) ચારિત્રે (વિરતિરૂપ ચારિત્રને વિષે), તપમાં (બાર પ્રકારના તપ

---

૧. અવચૂરિમાં માત્ર શબ્દાર્થની સ્પષ્ટતા બહોળે ભાગે હોવાથી ગાથાનો ને અવચૂરિનો જુદો જુદો અર્થ પુનરાવર્તન થવાને કારણે લખેલ નથી. અવચૂરિમાં જે વિશેષ છે તે ગાથાર્થમાં લીધું છે.

વિષે), વીર્યે (પ્રશસ્ત મન–વચન–કાયાના સામર્થ્યને વિષે). આ પાંચ પ્રકારના આચારને વિષે સામાન્યથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે તું ગુરુની પાસે અશઠવૃત્તિવડે (સરલતાથી) પ્રગટ કર–કહે. ૪.

श्रुतज्ञानस्य प्राधान्यात् तदाश्रित्याह—

હવે પ્રથમ શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાધાન્યતા હોવાથી તેને આશ્રીને કહે છે.

कालविणयाइअट्ठप्पयार आयारविरहिअं नाणं ।
जं किंचि मए पढिअं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥५॥

"काले विणए बहुमाणे" इत्याद्यागमोक्ताष्टप्रकारोऽष्टविधः, आचारविरहितं अनाभोगादिना, "ज्ञानं" श्रुतज्ञानं, यत्किञ्चिन्मया पठितं, उपलक्षणात्पाठितमन्येषाम् । "तस्य" ज्ञानाचारस्य देशसर्वविराधनारूपं दुष्कृतं पापं मम मिथ्याऽस्तु ॥ ५ ॥

કાળ, વિનય, બહુમાન ઇત્યાદિ આગમોક્ત આઠ પ્રકારના જે જ્ઞાનાચાર તેથી વિરહિત–રહિત અનાભોગાદિવડે કરીને જે યત્‌કિંચિત્ શ્રુતજ્ઞાન હું ભણ્યો–ઉપલક્ષણથી મેં અન્યને જે ભણાવ્યું તે જ્ઞાનાચારના દેશ–સર્વ વિરાધનારૂપ જે મારું દુષ્કૃત (પાપ) તે મિથ્યા થાઓ. ૫.

नाणीण जं न दिन्नं, सइ सामत्थंमि वत्थअसणाई ।
जा विहिआ य अवन्ना, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥६॥

“ ज्ञानिनां ” साध्वादीनां “ यन्न दत्तं ” यन्न विश्राणितं, “ सति सामर्थ्ये ” तथाविधयोग्यतासद्भावे वस्त्राहारादिः, आदेः पथ्यान्नादिग्रहः। या “ विहिता ” कृता, “ चः ” पुनरर्थे, “ अवज्ञा ” तद्गुणावजाननं, मिथ्या मम दुःकृतं, तस्येति पूर्ववत् ॥ ६ ॥

હવે જ્ઞાનાચારના અતિચારને અંગે જ વિશેષ કહે છે—

ગાથાર્થ:—જ્ઞાની એવા સાધ્વાદિકને મેં તેમનામાં તથાવિધ યોગ્યતાનો સદ્ભાવ છતે અને મારામાં સામર્થ્ય છતે આહારાદિ –પથ્ય એવા અન્નાદિનું દાન ન કર્યું, તેમના ગુણોને નહીં જાણવા–માનવા રૂપ જે અવજ્ઞા કરી તદ્રૂપ મારું દુઃકૃત (પાપ) મિથ્યા થાઓ. ૬ વળી—

जं पंचभेअनाणस्स, निंदणं जं इमस्स उवहासो।
जो अ कओ उवघाओ, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥७॥

यन्मतिज्ञानादिपञ्चप्रकारं ज्ञानस्य, निन्दनं निन्दा दोषोद्घट्टनं, यदस्य ज्ञानस्य उपहासोऽवज्ञया हास्यकरणं, कृतमिति शेषः। तथा यश्च कृतो विरचित उपघातस्तत्प्रवृत्तिबन्धनं तत्तत्स्थानेषु, मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ ७ ॥

ગાથાર્થ:—મતિ વિગેરે પાંચ પ્રકારના જ્ઞાનોની મેં જે દોષોદ્ઘાટનરૂપ નિંદા કરી, તે જ્ઞાનનો જે ઉપહાસ કર્યો–અવજ્ઞાવડે હાંસી કરી તથા મેં જે તેની પ્રવૃત્તિમાં પ્રતિબંધ કરવારૂપ

તેનો ઉપઘાત કર્યો તે સંબંધી મને પ્રાપ્ત થયેલું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૭. વળી—

णाणोवगरणभूआण, कवलिआ फलयपुत्थयाईणं ।
आसायणा कया जं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥ ८ ॥

ज्ञानस्यार्थात् श्रुतज्ञानस्योपकरणभूतानां तदाधारकाणां कपरिका कवलीति, फलकानि पुस्तकोभयपार्श्ववर्त्तीनि, पुस्तको लिखितपत्रसञ्चयः । एषां, आदेर्लेखिन्यादीनां आशातना विनाशः कृताऽज्ञानेन यत् मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ ८ ॥

ગાથાર્થ:—જ્ઞાનના એટલે શ્રુતજ્ઞાનના ઉપકરણભૂત તેના આધારરૂપ કવલિકા (કવલી), ફલક-પાટલીઓ પુસ્તકની બંને બાજુ રાખવામાં આવે છે તે અને પુસ્તક-લખેલા પત્રના સંચયરૂપ તેમ જ આદિ શબ્દથી લેખણુ વિગેરેની જે આશાતના-તેના વિનાશ-રૂપ કરી હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૮.

दर्शनाचारमाश्रित्याह—

जं सम्मत्तं निस्संकिआइअट्ठविहगुणसमाउत्तं ।
धरिअं मए न सम्मं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥९॥

जं सम्मत्तं, यत्सम्यक्त्वं सम्यक्श्रद्धानं निःशङ्कितादि अष्ट-प्रकारगुणसमायुक्तं अष्टविधाचारप्रतिपालनप्रवचनं श्रद्धानशुद्धं,

कर्त्तव्यशुद्धं च, न धृतं नावधारितं मया मूढेन सता सम्यक्-गुरूक्तयुक्त्या, मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ ९ ॥

હવે બીજા દર્શનાચારના અતિચાર કહે છે:—

ગાથાર્થ:—જે સમ્યક્ત્વ-સમ્યક્ શ્રદ્ધાનરૂપ નિઃશંકિતાદિ આઠ પ્રકારના ગુણ(આચાર)વડે યુક્ત, અષ્ટવિધ આચારના પ્રતિપાલનરૂપ શ્રદ્ધાનશુદ્ધ અને કર્તવ્યશુદ્ધ મેં ન અંગીકાર કર્યું હોય-મેં મૂઢે સમ્યક્ ગુરુકથિત યુક્તિવડે સ્વીકાર્યું ન હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૯.

जं न जणिया जिणाणं, जिणपडिमाणं च भावओ पूआ।
जं च अभत्ती विहिआ, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१०॥

जं न ज़णिया०, यन्न जनिता न कृता जिनानां विद्यमान-तीर्थकृतां तत्तत्कालप्रभवानां, तथा जिनप्रतिमानां शाश्वत्यशाश्वतीनां, भावतः पूजाङ्गाग्रभावादिप्रकारैस्त्रिधाऽष्टधा वा यच्चाभक्तिः पुष्पाद्यर्चादिपञ्चप्रकाराकरणरूपा विहिता, मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ १० ॥

દર્શનાચાર સંબંધી જ વિશેષ કહે છે:—

ગાથાર્થ:—વિદ્યમાન તીર્થંકરોની-તે તે કાળમાં ઉત્પન્ન થયેલાની તેમજ શાશ્વતી અશાશ્વતી જિનપ્રતિમાની મેં જે અંગ, અગ્ર ને ભાવાદિ ત્રણે પ્રકારોવડે અથવા અષ્ટ પ્રકારોવડે ભાવવડે

પૂજા ન કરી તથા પુષ્પાદિ પાંચ પ્રકારની પૂજા ન કરવારૂપ અભક્તિ કરી તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૦. વળી.

जं विरइओ विणासो, चेइअद्व्वस्स जं विणासंतो ।
अन्नो उविक्खिओ मे, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥११॥

'जं विरइओ०, यत् विरचितो निष्पादितः विनाशः अङ्गोद्धारदानादिना चैत्याश्रितद्रव्यस्य नाणकादेः, यच्च तद्विनाशयन् भक्षणादिप्रकारैः अन्यः कश्चित् उपेक्षितः अनादृत्य मुक्तो मे मयेति मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ ११ ॥

ગાથાર્થઃ—મેં જે કાંઇ દેવાશ્રિત દ્રવ્ય-નાણું વિગેરેનો [1]અંગોધાર આપવાદિ વડે વિનાશ કર્યો હોય અથવા તેનો ભક્ષણાદિ પ્રકારો વડે વિનાશ કરનારનો જે ઉપેક્ષાભાવ કર્યો હોય-અનાદરથી છોડી દીધેલ હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૧.

आसायणं कुणंतो, जं कहवि जिणिंदमंदिराईसु ।
सत्तीए न निसिद्धो, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१२॥

'आसायणं कुणंतो०, अज्ञानाद्या शातना विनाश आशातना, तां कुर्वन् यत् कथमपि जघन्यमध्यमोत्कृष्टादिभेदैः, जिनेन्द्र-

---

૧ કાંઇ પણ વસ્તુ રાખ્યા વિના અંગ ઉપર જ ઉધારે ધીર્યું હોય તે ખોટું થવા સંભવ છે.

भवनादिषु, शक्त्या निवारणशक्तिसंभवे न निषिद्धो न निवारितः, मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि ॥ १२ ॥

ગાથાર્થ—અજ્ઞાનવડે જે શાતના-આશાતના-વિનાશ તેને જિનેશ્વરના મંદિરાદિકમાં જઘન્ય, મધ્યમ અથવા ઉત્કૃષ્ટ ભેદવડે કરતા એવા અન્યને, છતી શક્તિએ નિવાર્યા નહીં-નિષેધ્યા નહીં-અટકાવ્યા નહીં તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૨.

चारित्राचारमाश्रित्याह—

હવે ચારિત્રાચારના અતિચાર કહે છેઃ—

जं पंचहिं समिईहिं, गुत्तीहिं तिहिं संगयं सययं ।
परिपालियं न चरणं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१३॥

'जं पंचहिं समिईहिं०, यत्पञ्चभिः समितिभिः, गुप्तिभिस्तिसृभिश्च सङ्गतं सहितं अष्टप्रवचनमातृसहितं सततं निरन्तरं न परिपालितमस्मिन् जन्मनि चरणं चारित्रं साध्वाचारः, मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ १३ ॥

ગાથાર્થ:—આ જન્મમાં પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ-એ અષ્ટપ્રવચન માતા સહિત ચારિત્ર મેં જે નિરંતર ન પાળ્યું-સાધ્વાચારમાં ન વર્ત્યો તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૩.

एगिंदिआण जं कहवि, पुढविजलजलणमारुअतरूणं।
जीवाण वहो विहिओ, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१४॥

'एगिंदियाण जं कहवि०, एकमेव स्पर्शनरूपमिन्द्रियं येषां ते तेषां यत् कथमपि, पृथिवी काठिन्यरूपा, जलं द्रवरूपं, ज्वलन उष्णस्पर्शरूपः, मारुतो वातरूपः, तरवो वृक्षादिरूपाः, एषां जीवानां यो वधो विनाशः कृतः, उपलक्षणात् कारितः, मिथ्या मम दुःकृतमित्यादि प्राग्वत् ॥ १४ ॥

ચારિત્રાચારને અંગે જ વિશેષ પ્રકારે પાંચ અહિંસાદિ વ્રતોમાં અતિચાર લાગ્યા હોય તેનું વર્ણન કરતાં પહેલા વ્રતમાં પ્રથમ એકેંદ્રિય જીવોની વિરાધના જે કરી હોય તેને માટે કહે છે:—

ગાથાર્થ:—એક સ્પર્શનરૂપ ઇંદ્રિય છે જેને એવા પૃથિવી (કાઠિન્યરૂપ), જળ (દ્રવરૂપ), જ્વલન (ઉષ્ણ સ્પર્શરૂપ), મારુત (વાવારૂપ), તરુઓ (વૃક્ષાદિરૂપ) એ પાંચ પ્રકારના એકેંદ્રિય તરીકે ઓળખાતા જીવોનો જે વધ–વિનાશ મેં કર્યો હોય અથવા ઉપ-લક્ષણથી કરાવ્યો હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૪.

किमिसंखसुत्तिपूअर, जलोअगंडोयालसप्पमुहा ।
हणिया बेइंदिआ जं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥ १५ ॥

'किमि०, कृमयः पुलाकृम्यादयः, शङ्खाः शंबूकाः, शुक्तयः, पूतरा जलमध्यवर्त्तिनः, जलौकसो जलसर्पिण्यः, गंडोलका उदरान्तरुत्पन्नाः, अलसाः प्रथमवृष्टिसम्भवा, एतदादयः हता विनाशिताः, स्पर्शनरसनरूपे द्वे इन्द्रिये येषां ते तथा, मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि प्राग्वत् ॥ १५ ॥

હવે બેઇંદ્રિય જીવો પરત્વે કહે છે:—

ગાથાર્થ:—કૃમિઓ, શંખો, શુક્તિઓ (છીપો), પૂતરા (પૂરા–જળમાં રહેલા જીવો), જળો (જળસર્પિણી), ગંડોળા–ઉદરમાં ઉત્પન્ન થનારા, અળસીયા (પ્રથમ વૃષ્ટિ વખતે ઉત્પન્ન થનારા) ઇત્યાદિ સ્પર્શન અને રસન (શરીર ને જિહ્વા) રૂપ બે-ઇંદ્રિયવાળા જે જીવો તેનો મેં જે વધ–વિનાશ કર્યો હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૫.

गद्दहयकुंथुजूआ, मंकुणमंकोडकीडिआईआ ।
निहया तेइंदिआ जं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१६॥

' गद्दहय०, गर्दभकाः गद्दहिआ, इति लोके। कुन्थवः, यूकाः षट्पदिकाः, मत्कुणाः कोलकुणाः, मत्कोटाः मंकोडा इति। कीटिकाः पिपीलिका इत्यादयो जीवा निहता विनाशिताः, त्रीणि स्पर्शनरसनघ्राणरूपाणि इन्द्रियाणि येषां ते तथा हता विनाशिता यत्तत् मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ १६ ॥

હવે તેઇંદ્રિય–ત્રણ ઇંદ્રિયોવાળા જીવો સંબંધી કહે છે:—

ગાથાર્થ:—ગર્દભકા (ગદ્દહિયા), કુંથુઆ, જૂ (ષટપદી), માંકણ (કોલકુણ), મંકોડા, કીડી (પિપીલિકા) ઇત્યાદિ જીવો જે સ્પર્શન, રસન અને ઘ્રાણ (નાસિકા) રૂપ ત્રણ ઇંદ્રિયોવાળા છે તેનો મેં જે વિનાશ કર્યો હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૬.

कोलिअ य कुत्तिआ, विच्छुमच्छिआ सलहछप्पयपमुहा।
चउरिंदिया हया जं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१७॥

'कोलि०, कोलिकाः कोलिका पुटाः कोलीआवडा, इति लोके। कुत्तिकाः कूती इति, वृश्चिकाः, मक्षिकाः, सरथाः शलभाः पतङ्गाः, षट्पदा भ्रमराः प्रमुखा एतदाद्याः स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुर्लक्षणानि चत्वारि इन्द्रियाणि येषां ते, तथा हता विनाशिता यत् मिथ्या मे मम दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ १७ ॥

હવે ચાર ઇંદ્રિયોવાળા જીવ સંબંધી કહે છે—

ગાથાર્થઃ—કોલિકાપુટા (કોલિયાવડા) કરોળીયા, કુંત્તિકા (કુત્તિ), વીંછી (વૃશ્ચિકા), માખી (મક્ષિકા), શલભા (પતંગિયા), ષટ્પદા (ભમરા) ઇત્યાદિ સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ ને ચક્ષુરૂપ ચાર ઇંદ્રિયોવાળા જે કોઇ જીવ મેં હણ્યા-વિનાશ પમાડ્યા તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ. ૧૭.

હવે પંચેંદ્રિયમાં મુખ્યત્વે તિર્યંચોની વિરાધના સંબંધી જ કહે છેઃ—

जलयरथलयरखयरा, आउट्टिपमायदप्पकप्पेसु।
पंचिंदिया हया जं, मिच्छा मे दुक्कडं तस्स ॥१८॥

'जलयर०, जले चरन्तीति जलचरा मत्स्यकच्छपादयः, स्थले भूमौ चरन्तीति स्थलचराः शशशूकरादयः, खे आकाशे

चरन्तीति खचराः चटकादयः । उपेत्य करणमाकुट्टिः । १ । एतल्लक्षणगाथेयम्—" आउट्टिआउविवा, दप्पो पुण होइ वग्गणाईओ । कंदप्पाइपमाओ, कप्पो पुण कारणे करणं ॥१॥ " कारणं तु ज्ञानादि कन्दर्पादिः प्रमादः २ । वल्गनादिदर्पः ३। कारणेन करणं कल्पः ४ । एतेषु हेतुभूतेषु स्पर्शनरसनघ्राणचक्षुःश्रोत्रलक्षणानि पञ्च इन्द्रियाणि येषां ते पञ्चेन्द्रिया जीवा हता विनाशिता, यत् मिथ्या मे दुःकृतमित्यादि पूर्ववत् ॥ १८ ॥

ગાથાર્થ:—જળમાં ચરે-ફરે તે જળચર-મત્સ્ય તથા કાચબા વિગેરે, સ્થળ જે ભૂમિ તેના પર જે ચરે-ફરે તે સ્થળચર સસલા, હરણ, શૂકર (ભુંડ) વિગેરે તથા ખે એટલે આકાશમાં જે ચરે-ફરે તે ખેચર ચકલા વિગેરે. સ્પર્શન, રસન, ઘ્રાણ, ચક્ષુ અને શ્રોત્ર (કાન) રૂપ પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જે જીવો તેને આઉટ્ટિ, પ્રમાદ, દર્પ અને કારણે કરીને મેં હણ્યા હોય-તેનો વિનાશ કર્યો હોય તે સંબંધી મારું દુઃકૃત મિથ્યા થાઓ.[1] ૧૮.

આઉટ્ટિ વિગેરેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે—

" આઉટ્ટી એટલે ઉપેત્ય અર્થાત્ ઇરાદાપૂર્વક જાણીબૂઝીને હિંસા કરવી તે, દર્પ તે વલ્ગનધાવનાદિ-દોડવા વળગવાદિ વડે

---

૧ પંચેંદ્રિયમાં માત્ર તિર્યંચો જ કહેવાનું કારણ એ છે કે-નારક-ને દેવો તો મનુષ્યથી મરણ પામતા નથી અને મનુષ્યના પ્રાણ વિનાશ કરવાનો બહુધા સંભવ નથી તેથી જ એકલા તિર્યંચ પંચેંદ્રિય લીધા છે.

હિંસા થાય તે, પ્રમાદ એટલે કંદર્પાદિકથી હિંસા થાય તે અને કલ્પ તે કારણે હિંસા કરવી પડે તે.

द्वितीयव्रतमाश्रित्याह—

હવે બીજા વ્રત સંબંધી અતિચાર દોષ કહે છે:—

जं कोहलोहभयहासपरवसेणं मए विमूढेणं ।
भासिअमसच्चवयणं, तं निंदे तं च गरिहामि ॥१९॥

'जं कोहलोह०, यत् क्रोधलोभभयहास्यपरवशेन एतद्दोषपराभूतेन मया, उपलक्षणाच्चत्वारः कषाया नोकषायाश्च नवापि ग्राह्याः । मोहनीयकर्मपराभूतेनाज्ञेनेति भाषितं जल्पितं असत्यवचनं मृषावादनं शास्त्रविरुद्धं लोकविरुद्धं वा तत्पापं निन्दामि मनसा पश्चात्तापेन गर्हे च गुरुसाक्षिकमिति गाथार्थः ॥ १९ ॥

ગાથાર્થ:—ક્રોધ, લોભ, ભય અને હાસ્યના પરવશપણાએ કરીને-એ દોષોથી પરાભૂત થઇને મેં જે કાંઇ અસત્ય ઉચ્ચારણ-મૃષાવાદન શાસ્ત્રવિરુદ્ધ તેમ જ લોકવિરુદ્ધ કર્યું હોય, અસત્ય બોલ્યો હોઉં તેને હું મનના પશ્ચાત્તાપવડે નિંદું છું અને ગુરુ સાક્ષીએ ગર્હું છું (વિશેષ નિંદું છું.) આમાં ક્રોધ-લોભના ઉપલક્ષણથી ચારે કષાય અને ભય-હાસ્યના ઉપલક્ષણથી નવ નોકષાય ગ્રહણ કરવા; કારણ કે તે બધા અસત્ય બોલવામાં કારણરૂપ હોય છે. ૧૯.

तृतीयव्रतमाश्रित्याह—

હવે ત્રીજા વ્રતના અતિચાર દોષ સંબંધી કહે છે:—

जं कवडवावडेणं, मए परवंचिऊण थेवंपि ।
गहिअं धणं अदिन्नं, तं निंदे तं च गरिहामि ॥२०॥

'जं कवडवावडेणं, यत् कपटव्यापृतेन कूटभाषितकूटनेपथ्यादिपरावर्त्तनेन तत्करणेन मया परमन्यं वञ्चयित्वा दृष्टिमुष्टिव्यामोहेन स्तोकमपि रूपकादिमात्रमपि गृहीतं लातं धनं गणिमादिचतुर्भेदं अदत्तं अनर्पितं तत्पापं निन्दामि गर्हे चेत्यादि पूर्ववत् ।२०।

ગાથાર્થ:—મેં જે કપટ વાપરવાવડે, ખોટું બોલવાવડે અથવા ખોટા વેષાદિ પરાવર્તન કરવાવડે પરને ઠગીને—દૃષ્ટિ મુષ્ટિના વ્યામોહમાં મુગ્ધ બનાવીને થોડાં પણ એક રૂપીઆની કિંમત જેટલા પણ ગણિમધરિમાદિ ચાર પ્રકારના પદાર્થો (દ્રવ્ય) દીધા વિના (અદત્ત) લીધા હોય તેથી લાગેલા પાપને હું નિંદું છું, ગર્હું છું. ૨૦.

चतुर्थव्रतमाश्रित्याह—

હવે ચોથા વ્રત સંબંધી અતિચાર દોષ કહે છે:—

दिव्वं व माणुसं वा, तेरिच्छं वा सरागहियएणं ।
जं मेहुणमायरिअं, तं निंदे तं च गरिहामि ॥२१॥

'दिव्वं व माणुसं वा० दिव्वं देवतासम्बन्धि १, मनुष्यसम्बन्धि मानुषं २, तैरिश्चं वा तिर्यग्सम्बन्धि ३, कृतकारितादिभेदैः सरागहृदयेन कामरागतप्तचेतसा यन्मैथुनं अब्रह्म स्त्रीपुंसयोर्योगे कुकर्मसेवनं आचीर्णं तन्निन्दे तच्च गर्हे, इत्यादि पूर्ववत् ॥२१॥

ગાથાર્થ:—દેવસંબંધી, મનુષ્યસંબધી, ને તિર્યંચસંબંધી કૃતકારિતાદિ ભેદે કરીને સરાગ હૃદયવડે–કામરાગથી તપેલા ચિત્તવડે જે મેં અબ્રહ્મ–સ્ત્રીપુરુષના યોગથી કરાતું કુકર્મનું (અબ્રહ્મનું) સેવન કર્યું હોય તે સંબંધી દુઃકૃતને હું નિંદું છું–ગર્હું છું. ૨૧.

पञ्चमव्रतमाश्रित्याह—

હવે પાંચમા વ્રત સંબંધી કહે છે:—

जं धणधन्नसुवन्नप्पमुहंमि परिग्गहे नवविहे वि ।
विहिओ ममत्तभावो, तं निंदे तं च गरिहामि ॥२२॥

' जं धणधन्नसुवन्न० यत् धनं गणिमादि, धान्यं व्रीह्यादि, सुवर्णं हेमं, एतदाद्ये परिग्रहे नवविधे नवप्रकारेऽपि, तत्र धनं रौक्यं १, धान्यं २, क्षेत्रं ३, वास्तु ४, रूप्यं ५, सुवर्णं ६, कुप्यं ७, द्विपदं ८. चतुष्पदं ९, एते नवभेदाः । एतल्लक्षणे परिग्रहे कृतो ममत्वभावस्तन्निन्दे, तच्च गर्हे, इत्यादि पूर्ववत् ॥ २२ ॥ मूलगुणानाश्रित्य प्रोक्तम् ॥

ગાથાર્થ:—ધન-ગણિમાદિ, ધાન્ય-વ્રીહી વિગેરે, સુવર્ણ સોનું, ઇત્યાદિ નવ પ્રકારના પરિગ્રહને વિષે મેં જે મમત્વભાવ કર્યો તેને હું નિંદું છું-ગર્હું છું. અહીં પરિગ્રહના નવ પ્રકાર આ પ્રમાણે-ધન (રોકડ), ધાન્ય, ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, રૂપું, સોનું, કુપ્ય (અન્ય ધાતુઓ), દ્વિપદ (દાસ દાસી) ને ચતુષ્પદ (ગાય ભેંશ વિગેરે) સમજવા. ૨૨. આ પ્રમાણે મૂળગુણ આશ્રીને કહ્યું.

उत्तरगुणानाश्रित्याह—

હવે ઉત્તરગુણ આશ્રી કહે છેઃ—

जं राईभोयणविरमणाई नियमेसु विविहरूवेसु ।
खलिअं मह संजायं, तं निंदे तं च गरिहामि ॥२३॥

'जं राईभोअणविरमणाई॰ यत् रात्रिभोजनविरमणादि-नियमेषु, उपलक्षणादभक्ष्यानन्तकायविरतिरूपेषु नियमेषु विविधरूपेषु नैकप्रकारेषु स्वलितमनाभोगादिना मम सञ्जातं समुत्पन्नं इत्यादि तन्निन्दे पूर्ववत् ॥ २३ ॥

ગાથાર્થ:—રાત્રિભોજનવિરમણાદિ નિયમમાં-ઉપલક્ષણથી અભક્ષ્ય અનંતકાયના ત્યાગરૂપ અનેક પ્રકારના નિયમોમાં અનાભોગાદિવડે મને જે કાંઇ સ્ખલના થઇ હોય-દોષ લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું-ગર્હું છું. ૨૩.

तपआचारमाश्रित्याह—

આ પ્રમાણે ચારિત્રાચારના અતિચાર કહ્યા, હવે તપાચારના કહે છે:—

बाहिरमब्भिंतरयं, तवं दुवालसविहं जिणुद्दिट्ठं ।
जं सत्तीए न कयं, तं निंदे तं च गारिहामि ॥ २४ ॥

' बाहिरमब्भिंतरयं० लौकिकैरपि क्रियमाणत्वाद् बाह्यं तपः षोढा, जिनशासन एव क्रियमाणत्वादाभ्यन्तरं षोढा, इति तपो द्वादशविधं जिनोद्दिष्टं जिनप्रणीतं यत् शक्त्या सामर्थ्यसम्भवे न कृतं न कारितं नानुमोदितं, तन्निन्दे इत्यादि पूर्ववत् ॥ २४ ॥

ગાથાર્થ:—બાહ્ય અને આભ્યંતર એમ બે પ્રકારનો મળીને તપ બાર પ્રકારનો શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યો છે. લૌકિકમાં પણ જે તપ કરાય છે તે તપ બાહ્ય કહેવાય છે. તેના છ પ્રકાર છે અને જે તપ જિનશાસનમાં જ કરાય છે તે તપ આભ્યંતર કહેવાય છે તેના પણ છ પ્રકાર છે. એ બારે પ્રકારનો તપ છતી શક્તિએ ન કર્યો, ન કરાવ્યો, ન અનુમોદ્યો તે સંબંધી જે દોષ તેને નિંદું છું–ગર્હું છું. ૨૪.

वीर्याचारमाश्रित्याह—

હવે વીર્યાચાર સંબંધી દોષ કહે છે:—

जोगेसु मुक्खपहसाहगेसु जं वीरिअं न य पउत्तं ।
मणवायाकाएहिं, तं निंदे तं च गारिहामि ॥ २५ ॥

'जोगेसु मुक्खपहसाहगेसु० योगेषु मनोवाक्कायलक्षणेषु मोक्षमार्गसाधकेषु मोक्षप्राप्तिकारणभूतेषु यद्वीर्यं पराक्रमलक्षणं वीर्याचारप्रयोगरूपं न प्रयुक्तं मनोवाक्कायैः मनोयोगवचनयोग-काययोगैः कृत्वा तन्निन्दे इत्यादि पूर्ववत् ॥२५॥

ગાથાર્થ:—મોક્ષમાર્ગના સાધક–મોક્ષપ્રાપ્તિના કારણભૂત મન–વચન–કાયાના યોગને વિષે રહેલું જે વીર્ય–પરાક્રમ–વીર્યાચારના પ્રયોગ રૂપ તેને મેં મન–વચન–કાયાવડે ન પ્રયુંજ્યું હોય–તેને અનુસરતા કાર્યમાં ન વાપર્યું હોય તેથી લાગેલા દોષને હું નિંદું છું–ગર્હું છું. ૨૫.

अतिचारालोचनद्वारमुक्त्वा व्रतोच्चारद्वारमाह--

અતિચાર આલોચનરૂપ પ્રથમ દ્વાર કહીને હવે **બીજું** વ્રતોચ્ચાર દ્વાર કહે છે—

पाणाइवायविरमणपमुहाइं तुमं दुवालसवयाइं ।
सम्मं परिभावंतो, भणसु जहागहिअभंगाइं ॥२६॥

'पाणाइवायविरमण० स्थूलप्राणातिपातविरमणप्रमुखाणि त्वं द्वादश व्रतानि श्राद्धधर्मोचितानि मूलोत्तरगुणलक्षणानि सम्यग् मनसा परिभावयन् अङ्गीकुर्वन् भणस्व मुखेनोच्चर, यथागृहीत-भङ्गानि तत्र भङ्गा द्विविधत्रिविधादयो ज्ञेयाः। द्वारम् २ ॥२६॥

ગાથાર્થ:—સ્થૂળ પ્રાણાતિપાતવિરમણાદિ રૂપ-બાર પ્રકારના

શ્રાદ્ધધર્મને ઉચિત મૂળોત્તર ગુણ લક્ષણ જે વ્રતો તેને તું સમ્યગ્ પ્રકારે મનથી ભાવતો સતો, અંગીકાર કરતો સતો મુખે કરીને ઉચ્ચાર કર, કે જે ભાંગાવડે તેં પ્રથમ ગ્રહણ કર્યાં હોય તે પ્રમાણે ઉચ્ચર. અહીં દ્વિવિધ ત્રિવિધ વિગેરે ભાંગા જાણવા. ૨૬.

तृतीयं द्वारमाह—

હવે ત્રીજું દ્વાર સર્વ જીવને ખમાવવા રૂપ કહે છે:—

खामेसु सव्वसत्ते, खमेसु तेसिं तुमं विगयकोवो।
परिहरिअपुव्ववेरो, सव्वे मित्तात्ति चिंतेसु ॥ २७ ॥

'खामेसु० क्षमयस्व सर्वसत्त्वान् त्वमपि तेषु क्षम क्षान्तिं कुरु क्षमावान् भव विगतकोपः, उपलक्षणान्मुक्तः सर्वकषाय-रहितः सन् परिहृतपूर्वभववैरः त्यक्तसमस्तवैरभावः, तान् सर्वान् मित्रानिति चिन्तय मनसा परिभावय द्वारम् ॥३॥ २७ ॥

ગાથાર્થ:—તું સર્વ જીવોને ખમાવ અને તું પણ સર્વને ક્ષમા કર. કોપ રહિત એટલે ક્ષમાવાન્ થા. ઉપલક્ષણથી મુક્ત-સર્વ કષાયરહિત-પૂર્વ વૈર જેણે સર્વે પરિહર્યાં છે-સમસ્ત વૈર-ભાવ જેણે તજ્યો છે એવો થયો સતો સર્વ જીવ મારા મિત્ર છે એમ ચિંતવ-મનવડે વિચાર કર. ૨૭.

चतुर्थद्वारमाह—

હવે ચોથું અઢાર પાપસ્થાનકો તજવારૂપ દ્વાર કહે છે:—

पाणाइवाय १ मलिअं २, चोरिक्कं ३ मेहुणं ४ दविणमुच्छं ५
कोहं ६ माणं ७ मायं ८, लोभं ९ पिज्जं १० तहा दोसं ॥ ११ ॥२८॥

कलहं१२अब्भक्खाणं१३,पेसुन्नं१४रइअरइसमाउत्तं१५
परपरिवायं१६मायामोसं १७ मिच्छत्तसल्लं च १८॥२९॥
वोसिरसु इमाइं, मुक्खमग्गसंसग्गविग्घभूआइं ।
दुग्गइनिबंधणाइं, अठारस पावट्ठाणाइं ॥ ३० ॥

'पाणाइवाइमलिअं० प्राणातिपातं व्युत्सृजेत्युत्तरगाथया क्रियासम्बन्धः, अलीकं मृषाभाषणं, चौर्यमदत्तादानं, मैथुनमब्रह्मसेवनं, द्रविणमूर्च्छां परिग्रहममतां, क्रोधं कोपं, मानमहङ्कारलक्षणं, मायां परवञ्चनात्मिकां, लोभमिच्छाभिवृद्धिं, प्रेम अभिष्वङ्गरूपं तथा द्वेषमप्रीत्यात्मकं वस्तु निन्दास्वरूपम् ॥२८॥

'कलहं० कलहं मिथो राटिकरणं, अभ्याख्यानं परेषामसद्दोषारोपणं, पैशून्यं चाटिका परेषां, रत्यरतिभ्यां समायुक्तं सहितं इष्टे वस्तुनि रतिस्तद्विपरीतेऽरतिरित्येकमेव, परेषां परिवदनं परपरिवादः अवर्णवादजल्पनं, मायया मृषाजल्पनं मायामृषा तां, मिथ्यात्वं शल्यमिव शल्यं मिथ्यात्वशल्यं, चः समुच्चये ।२९।

'वोसिरसु०, व्युत्सृज त्यज इमानि पूर्वोक्तस्वरूपाणि, मोक्षस्य मार्गो ज्ञानादिस्तस्य संसर्गः संसेवनं, तत्र विघ्नभूतान्यन्तरायकारणानि एतेषु सत्सु तदप्राप्तेः दुर्गतिनरकादिस्तस्या निबन्धनानि मूलकारणानि अष्टादशापि पापस्थानकानि तानि त्वं प्रत्येकं व्युत्सृजेति क्रियासम्बन्धः ॥ द्वारम् ४ ॥ ३० ॥

૧ પ્રાણાતિપાત (જીવહિંસા), ૨ અલીક (મૃષાભાષણ), ૩ ચૌર્ય (અદત્તાદાન), ૪ મૈથુન (અબ્રહ્મસેવન), ૫ દ્રવ્ય-મૂર્ચ્છા (પરિગ્રહ મમતા), ૬ ક્રોધ (કોપ), ૭ માન (અહંકાર), ૮ માયા (પરવંચનરૂપ), ૯ લોભ (ઇચ્છાની અભિવૃદ્ધિ), ૧૦ પ્રેમ (અભિષ્વંગ–રાગ), ૧૧ દ્વેષ (અપ્રીતિરૂપ–વસ્તુનિંદારૂપ), ૧૨ કલહ (અંદર અંદર કલેશ કરવો તે), ૧૩ અભ્યાખ્યાન (અન્યને કલંક આપવું તે), ૧૪ પૈશૂન્ય (અન્યની ચાડી ખાવી તે), ૧૫ રતિ ને અરતિવડે યુક્ત. ઇષ્ટ વસ્તુમાં રતિ (પ્રીતિ) કરવી અને અનિષ્ટ વસ્તુમાં અરતિ (અપ્રીતિ) કરવી તે; એ મળીને એક સ્થાન જાણવું, ૧૬ પરપરિવાદ (પારકા અવર્ણવાદ બોલવા તે), ૧૭ માયામૃષા (કપટવડે અસત્ય બોલવું તે), ૧૮ મિથ્યાત્વ-રૂપ શલ્ય તે મિથ્યાત્વશલ્ય. આ ઉપરોક્ત સ્વરૂપવાળા ૧૮ પાપ-સ્થાનક ત્યજ, કારણ કે તે મોક્ષમાર્ગ જે જ્ઞાનાદિ તેનો સંસર્ગ જે સંસેવન તેમાં વિઘ્નભૂત–અંતરાય કરનારા છે કારણ કે એ પાપસ્થાનકો સતે તેની–મોક્ષમાર્ગની અપ્રાપ્તિ છે, વળી તે દુર્ગતિ જે નરક તિર્યંચાદિ તેના નિબંધન–મૂળ કારણભૂત છે; તેથી પ્રત્યેકને બુદ્ધિપૂર્વક તજી દે. ૨૮–૨૯–૩૦.

चतुःशरणरूपं पञ्चमं द्वारमाह—

હવે ચાર શરણ કરવારૂપ પાંચમું દ્વાર કહે છે:—

પ્રથમ અરિહંતના શરણ માટે ચાર ગાથા આ પ્રમાણે—

चउतीसअइसयजुआ, अट्ठमहापाडिहेरपडिपुन्ना ।
सुरविहिअसमोसरणा, अरहंता मज्झ ते सरणं ॥३१॥

चउविहकसायचत्ता, चउवयणा चउप्पयारधम्मकहा।
चउगइदुहनिद्दलणा, अरहंता मज्झ ते सरणं ॥३२॥
जे अट्ठकम्ममुक्का, वरकेवलनाणमुणिअपरमत्था।
अट्ठमयट्ठाणरहिआ, अरहंता मज्झ ते सरणं॥३३॥
भवखित्ते अरुहंता, भावारिप्पहणणे अरिहंता।
जे तिजगपूअणिज्जा, अरहंता मज्झ ते सरणं ।३४।

'चउतीसअइसयजुआ॰ सहोत्थादिचतुस्त्रिंशदतिशययुताः, अशोकाद्यष्टमहाप्रातिहार्यप्रतिपूर्णाः, तत्र प्रातिहार्याणि तीर्थकृतां केवलोत्पत्तेः सदा भवन्त्येव, सुरविहितसमवसरणाः तत्र समवसरणं वप्रत्रयादिसामग्रीकं कादाचित्कमेव भवतीति। अर्हन्ति त्रिभुवनकृतां पूजामित्यर्हन्तोऽतीतानागतवर्त्तमानकालभाविनस्ते मम शरणं भवन्त्विति गम्यम् ॥ ३१ ॥

'चउविहकसायचत्ता॰ त्यक्तचतुर्विधकषायाः, उपलक्षणान्नोकषायाणामपि त्यागः, क्तान्तस्य परनिपातः प्राकृतत्वात्। चतुर्वदनाश्चतूरूपधारिणः समवसरणे देवविकुर्वितरूपत्रयसद्भावात्। दानादिचतुःप्रकारधर्मकथाकथकाः योजननीहारिण्या वाण्या धर्मोपदेशदानेन लोकोपकारिणः नरकादिचतुर्गतिदुःखं नितरां दलयन्ति चूर्णयन्ति भव्यानां ये ते तथा। एवंविधा उक्तविशेषणा अर्हन्तस्ते मम शरणं भवन्त्विति शब्दार्थः ॥३२॥

'जे अट्ठकम्ममुक्का० ये अर्हन्तो ज्ञानावरणाद्यष्टकर्ममुक्ताः मूलप्रकृतित उत्तरप्रकृतितश्च वरकेवलज्ञानेन सर्वोत्तमज्ञानेन, उपलक्षणात्केवलदर्शनेनापि ज्ञाता सकलजीवाजीवादिपदार्था यैस्ते तथा, जात्याद्यष्टविधमदस्थानरहिताः, उपलक्षणान्माया-स्थानादिपरिग्रहः, एवंविधा अर्हन्तो मम शरणं भवन्त्विति गम्यम् ॥ ३३ ॥

'भवखित्ते अरुहंता० भवनं भवः संसारः स एव क्षेत्रं जन्तूनां उत्पत्तिस्थानं तत्रारुहन्तः पुनर्भावमप्राप्नुवन्त इति अरुहन्तः । १ । भावारयो रागद्वेषादयस्तेषां प्रहननेन मूलतो विनाशनेन अरीणां हन्तारस्ते अरिहन्तारः । २ । ये च जगत्रयस्य जगत्रयवासिलोकसमूहस्य पूजनीया अर्चनयोग्याः, एवंविधा अर्हन्त इत्यादि पूर्ववत् । उक्तं प्रथमशरणम् । १ ।॥ ३४ ॥

ગાથાર્થ:—"ચોત્રીશ અતિશય સંયુક્ત, અશોકવૃક્ષાદિ આઠ મહાપ્રાતિહાર્યથી પરિપૂર્ણ, (તીર્થંકર કેવળજ્ઞાન પામે ત્યારથી જે નિરંતર સાથે જ હોય તે પ્રાતિહાર્ય કહેવાય છે.) દેવોએ કર્યું છે સમવસરણ જેને માટે તે (આ સમવસરણ ત્રણ ગઢ વિગેરેથી સમલંકૃત હોય છે તે કવચિત્ જ હોય છે.) અને જે ત્રણ ભુવ-નની કરેલી પૂજાને યોગ્ય છે એવા અતીત, અનાગત અને વર્ત-માનકાળ ભાવી જિનેશ્વરો તે મને શરણભૂત થાઓ. ૩૧.

ચાર કષાયથી અને ઉપલક્ષણવડે નોકષાયોથી પણ મુક્ત (રહિત), ચાર મુખવાળા (સમવસરણમાં પૂર્વદિશાએ પ્રભુ

પોતે બિરાજે છે અને બીજી ત્રણ દિશાએ દેવો તેમની જેવા પ્રતિબિંબો રચે છે તેથી ચાર વદનવાળા કહેવાય છે), દાનાદિ (દાન, શીલ, તપ ને ભાવરૂપ) ચાર પ્રકારના ધર્મને કહેનારા, એક યોજન પર્યંત વિસ્તાર પામતી વાણીવડે દેશના–ધર્મોપદેશ દેવાથી લોકોના ઉપકારી અને ભવ્ય જીવોના નરકાદિ ચાર ગતિના દુઃખોને અત્યંતપણે દળી નાખનારા–ચૂર્ણ કરી નાખનારા–નાશ પમાડનારા એવા અર્હંત મને શરણભૂત થાઓ. ૩૨.

વળી જે અર્હંતો જ્ઞાનાવરણાદિ આઠ કર્મથી મુક્ત એટલે મૂળપ્રકૃતિ અને ઉત્તરપ્રકૃતિથી રહિત, તથા શ્રેષ્ઠ કેવળજ્ઞાનવડે તેમ જ ઉપલક્ષણથી કેવળદર્શનવડે જીવાજીવાદિ પદાર્થોના જ્ઞાતા તથા જાત્યાદિ આઠ પ્રકારના મદસ્થાન રહિત ઉપલક્ષણથી માયાસ્થાનાદિકથી પણ મુક્ત એવા અરિહંત મને શરણભૂત હો. ૩૩.

ભવ જે સંસાર તદ્રૂપ જે ક્ષેત્ર–જીવોનું ઉત્પત્તિસ્થાન તેમાં નહીં ઉગનારા એટલે પુનર્ભવને નહીં પામનારા તેથી અરુહંત અને રાગાદિ ભાવશત્રુ તેને હણવાવડે–મૂળથી વિનાશ કરવાવડે શત્રુને હણનારા તે અરિહંત તેમ જ ત્રણ લોકવાસી લોકસમૂહના–દેવ તથા મનુષ્યાદિના પૂજનીય–અર્ચન યોગ્ય હોવાથી અર્હન્ત એવા ત્રણ પ્રકારના સાર્થક નામવાળા શ્રી અરિહંત–તીર્થંકરો મને શરણભૂત હો. ૩૪.

द्वितीयं शरणमाह--

હવે બીજા સિદ્ધ ભગવંતના શરણ માટે ચાર ગાથા કહે છે:—

तरिऊण भवसमुद्दं, रउद्ददुहलहरिलक्खदुल्लंघं ।
जे सिद्धसुहं पत्ता, ते सिद्धा हुंतु मे शरणं ॥ ३५ ॥

जे भंजिऊण तवमुग्गरेण, निविडाइं कम्मनिअलाइं।
संपत्ता मुक्खसुहं, ते सिद्धा हुंतु मे सरणं ॥ ३६ ॥

झाणानलजोगेणं, जाओ निद्दड्ढसयलकम्ममलो ।
कणगं व जाण अप्पा, ते सिद्धा हुंतु मे सरणं ॥ ३७ ॥

जाण न जम्मो न जरा, न वाहिणो न मरणं न वा बाहा।
न य कोहाइकसाया, ते सिद्धा हुंतु मे सरणं ॥ ३८ ॥

'तरिऊण भवसमुद्दं॰ तीर्त्वा भवसमुद्रं संसारसागरं रौद्राणि भयङ्कराणि यानि दुःखानि तान्येव लहर्यस्तासां लक्षाणि तैर्दुर्लङ्घ्यो दुराक्रमणीयस्तं तथा। ये सिद्धा निष्ठितार्थाः प्राणिनस्तेषां सुखमविच्युतिरूपं प्राप्ताः ते सिद्धा भवन्तु मम शरणं, अनर्थप्रतिघातकारणम् ॥ ३५ ॥

'जे भंजिऊण तवमुग्गरेण॰ ये भंक्त्वा चूर्णीकृत्य क्षपयित्वेत्यर्थः। बाह्याभ्यन्तरभेदभिन्नतपोमुद्गरेण निकाचितान्यपि घनघात्यादिकर्मनिगडानि आठीलेति लोकोक्त्या संप्राप्ता मोक्षसुखं अपुनर्भवस्वरूपं, ते सिद्धा भवन्तु मम शरणमिति ॥ ३६ ॥

झाणानलजोगेण॰ ध्यानं शुक्लध्यानं तदेवानलो वह्निस्तस्य योगेन तद्बलेन जात उत्पन्नः निर्दग्धसकलकर्ममलः, तत्र कर्माणि ज्ञानावरणीयादीनि तान्येव मलो जात्यसुवर्णमिव येषामात्मा जीवः अततीत्यात्मा, ते सिद्धा इत्यादि पूर्ववत् ॥ ३७ ॥

जाण न जम्मो न जरा० येषां सिद्धानां न जन्म न पुनर्भवः, न जरा वयोहानिरूपा, न व्याधयः कुष्ठाजीर्णाद्याः, न मरणं प्राणत्यागः, न वा बाधा मिथः सङ्कीर्णतायां हस्तपादादिभञ्जनं, चः पुनरर्थे क्रोधादयः क्रोधा, उपलक्षणान्नोकषायाः अपि येषां न भवन्ति ते सिद्धा इत्यादि पूर्ववत् । द्वितीयं शरणम् ॥ ३८ ॥

ગાથાર્થ:—રૌદ્ર એટલે ભયંકર એવા જે દુઃખો તદ્રૂપ લાખો લહરીઓ-તરંગો તેનાવડે દુર્લંઘ્ય-દુરાક્રમણીય એવા સંસારસમુદ્રને તરીને જે સિદ્ધોના-નિષ્ઠિતાર્થ પ્રાણીઓના અવિચ્યુતિ-નહીં નાશ પામનારા એવા સુખને પામેલા છે તે સિદ્ધો મને શરણભૂત અનર્થપ્રતિઘાતના કારણરૂપ હો. ૩૫.

બાહ્ય આભ્યંતર ભેદવાળા તપરૂપ મુદ્ગરવડે નિકાચિત એવી ઘનઘાતિ વિગેરે કર્મરૂપ બેડીને ભાંગી નાંખીને-ચૂર્ણ કરી નાંખીને-ખપાવીને જે મોક્ષસુખને-અપુનર્ભવ સ્વરૂપને પામ્યા છે તેવા સિદ્ધો મને શરણભૂત હો. ૩૬.

શુક્લધ્યાનરૂપ અનલ જે અગ્નિ તેના બળવડે કરીને સર્વ કર્મરૂપ મળ જેણે બાળી નાખ્યો છે-જ્ઞાનાવરણીયાદિ જે કર્મ તદ્રપ મળને દૂર કર્યો છે તેથી જાત્યસુવર્ણની જેવો જેનો આત્મા નિર્મળ થયો છે એવા સિદ્ધો મને શરણભૂત હો. ૩૭.

જે સિદ્ધોને જન્મ નથી-ફરીને આ સંસારમાં ઉપજવું નથી, વયની હાનિરૂપ જરા જેમને નથી, કુષ્ટ અજીર્ણાદિ વ્યાધિઓ જેને નથી, મરણ-પ્રાણનો ત્યાગ જેને નથી અને બાધા સંકડાશને લઇને અંદર અંદર ભીંસાવાથી હાથપગને ભાંગવારૂપ જેને નથી

અને જેને ક્રોધાદિ ચારે પ્રકારના કષાયો નથી-ઉપલક્ષણથી નોકષાયો પણ નથી એવા સિદ્ધો મને શરણભૂત હો. ૩૮.

तृतीयं शरणमाह—

હવે ત્રીજા સાધુના શરણ સંબંધી ચાર ગાથા કહે છે:—

काउं महुअराविर्त्तिं, जे बायालीसदोसपरिसुद्धं ।
भुंजंति भत्तपाणं, ते मुणिणो हुंतु मे सरणं ॥३९॥

पंचिंदियदमणपरा, निज्जिअकंदप्पदप्पसरपसरा ।
धारंति बंभचेरं, ते मुणिणो हुंतु मे सरणं ॥४०॥

जे पंचसमिइसमिआ, पंचमहव्वयभरुव्वहणवसहा ।
पंचमगइअणुरत्ता, ते मुणिणो हुंतु मे सरणं ॥४१॥

जे चत्तसयलसंगा, सममणितणमित्तसत्तुणो धीरा ।
साहंति मुक्खमग्गं, ते मुणिणो हुंतु मे सरणं ॥४२॥

'काउं महुअरवित्तिं० कृत्वा 'जहा दुमस्स० इत्यादिविधिना सूत्रोक्तां मधुकरवृत्तिं ये मुनयो द्वाचत्वारिंशद्दोषवर्जनात् सामस्त्येन शुद्धं तत्र १६ उद्गमदोषाः १६ उत्पादनादोषाः १० एषणादोषाः, एतेषां वर्जनेन निर्दोषमित्यर्थः । अभ्यवहरन्ते मंडलीदोषान् पञ्चापि वर्जयन्तो भक्तमोदनादि पानं सौवी-

रादि च ते मुनयः साधवः भवन्तु मे शरणं दुर्गतिगमननिवारणकारणम् ॥ ३९ ॥

पंचिंदियदमणपरा० पञ्चेन्द्रियाणां स्पर्शनादीनां दमनं तत्तद्विषयत्यागस्तत्र परास्तत्परा ये मुनयः, इति प्राक्तनगाथातः । निर्जितो निराकृतः कन्दर्पस्य ये दर्पप्रधानाः शरा बाणाः स्त्रीदृष्टिप्रमुखास्तेषां प्रसरो विस्तारो यैस्ते तथा । दधते प्रतिपालयन्ति ब्रह्मचर्यं चतुर्थमहाव्रतं, ते मुनय इत्यादि पूर्ववत् ॥ ४० ॥

'जे पंचसमिइसमिआ० ये ईर्यादिपञ्चसमितिभिः समिताः सम्यक् तत्प्रवृत्तिषु निपुणाः पञ्चसंख्यानि महाव्रतानि तेषां प्रतिपालनरूपो भर इव भरस्तस्योद्वहने वृषभा इव वृषभास्ते तथा । पञ्चमी गतिर्मोक्षलक्षणा तस्यामनुकूलतया रक्तास्तदर्थिन इति । ते मुनय इत्यादि पूर्ववत् ॥ ४१ ॥

'जे चत्तसयलसंगा० ये मुनयस्त्यक्तसमस्तसङ्गाः तत्र सङ्गः स्त्र्यादिषु परिचयः, सममणितृणमित्रशत्रवः तत्र मणयः चन्द्रकान्ताद्याः तृणमित्रशत्रवः प्रतीताः, एतेषु समा मनोभावाभिष्वङ्गाद्यभावात् । धीरा अविचलप्रतिज्ञाः साधयन्ति मोक्षमार्गं ज्ञानादिरत्नत्रयरूपं ते मुनय इत्यादि पूर्ववत् ॥ ४२ ॥

ગાથાર્થ:—'જહ દુમસ્સ પુપ્ફેસ્સ' ઇત્યાદિ દશવૈકાલિક સૂત્રની ગાથામાં કહ્યા પ્રમાણે જે મુનિ મધુકરની જેવી વૃત્તિએ કરીને બેંતાળીશ દોષ વર્જવાથી સમસ્ત પ્રકારે શુદ્ધ (નિર્દોષ) એવા આહારને, મંડળીના પાંચ દોષને પણ વર્જીને વાપરે છે-

ઓદનાદિ ભક્તનું ભોજન તથા સૌવિરાદિ જળનું પાન કરે છે તે મુનિઓ–સાધુઓ મને શરણભૂત (દુર્ગતિગમન નિવારણના કારણભૂત) થાઓ. ૩૯. અહીં બેંતાળીશ દોષ ૧૬ ઉદ્ગમ દોષ, ૧૬ ઉત્પાદના દોષ ને ૧૦ એષણા દોષ મળીને સમજવા. (આ દોષો અહીં ગ્રંથ વધી જવાના કારણથી વિસ્તારથી લખ્યા નથી.)

જે મુનિઓ સ્પર્શનાદિ પાંચ ઇંદ્રિયોના દમનમાં–તે તે ઇંદ્રિયોના વિષયના ત્યાગમાં તત્પર હોય, કંદર્પ જે કામદેવ તેના દર્પ-પ્રધાન જે સ્રીદષ્ટિપ્રમુખ બાણો તેના પ્રસારને–વિસ્તારને જીતનારા–રોકનારા હોય તથા જે બ્રહ્મચર્યરૂપ ચોથા મહાવ્રતને પાળનારા હોય તે મુનિઓ મને શરણભૂત હો. ૪૦.

જે ઇર્યાદિ પાંચ સમિતિએ સમિત–સમ્યક્ પ્રકારની તેની પ્રવૃત્તિમાં નિપુણ, પાંચ મહાવ્રતોના પ્રતિપાલનરૂપ જે ભાર તેને વહન કરવામાં વૃષભની જેવા વૃષભ અર્થાત્ સમર્થ અને પાંચમી ગતિ જે મોક્ષ નામની તેની અનુકૂળતામાં રક્ત–તેને પ્રાપ્ત કરવાના પ્રયત્નમાં તત્પર એવા જે મુનિઓ તે મને શરણભૂત હો. ૪૧.

જે મુનિઓ સ્ત્ર્યાદિ સમસ્તના પરિચય રૂપ જે સંગ તેને તજનારા, મણિ અને તૃણ તેમ જ શત્રુ ને મિત્ર તેમાં સમભાવવાળા અભિષ્વંગાદિના અભાવવાળા અને ધીર–અવિચળ પ્રતિજ્ઞાવાળા થઇને મોક્ષમાર્ગના સાધનારા છે તે મુનિઓ મને શરણભૂત હો. ૪૨.

चतुर्थं शरणमाह—

હવે ચોથા ધર્મના શરણ માટે ચાર ગાથા કહે છે—

जो केवलनाणदिवायरेहिंतित्थंकरेहि पन्नत्तो ।
सव्वजगज्जीवहिओ, सो धम्मो होउ मह सरणं ॥४३॥

कल्लाणकोडिजणणी, जत्थअणत्थप्पबंधनिद्दलणी ।
वन्निज्जइ जीवदया, सो धम्मो होउ मम सरणं ॥४४॥

जो पावभरक्कंतं, जीवं भीमंमि कुगइकूवंमि ।
धारेइ निवडमाणं, सो धम्मो होउ मह सरणं ॥४५॥

सग्गापवग्गपुरमग्गलग्गलोआण सत्थवाहो जो ।
भवअडविलंघणखमो, सो धम्मो होउ मह सरणं४६

'जो केवलनाणदिवायरेहिं०' यः श्रीधर्मः केवलज्ञानेन विशेषज्ञानोपयोगेन दिवाकरा इव दिवाकराः सूर्यास्तैरतीतादिभेदभिन्नैः तीर्थं चतुर्विधः श्रमणसङ्घः प्रथमगणधरो वा तत्करणशीलास्तीर्थकरास्तैः प्रज्ञप्तः प्ररूपितः । सर्वेषां जगज्जीवानामेकेन्द्रियादीनां हितो हितकृत् सम्यक्प्ररूपणप्रतिपालनादिभिः स धर्मः भवतु मम शरणं त्राणमिति तत्र दुर्गतिप्रपतत्प्राणिधारणाद्धर्म उच्यते, इति धर्मः श्रुतचारित्ररूपो ज्ञेयः ॥ ४३ ॥

'कल्लाणकोडिजणणी०' कल्याणानां द्रव्यभावभेदभिन्नानां कोटयः शतलक्षप्रमाणास्तासां जननी उत्पादयित्री, एवंविधा । यत्र धर्मे अनर्थानामकल्याणानां प्रबन्धास्सन्तानपरंपराः, तेषां निर्दलनी समूलमुच्छेत्री वर्ण्यते प्रशस्यते आचार्यादिभिः, जीवदया प्राणिरक्षणं स धर्म इत्यादि प्राग्वत् ॥ ४४ ॥

'जो पावभरक्कंतं० यः पापभरेणाक्रान्तं पापभारभारितं जीवं प्राणिनं भीमे भयङ्करे नरकतिर्यगादिकूपे 'महागर्त्ते धारयति अवलम्बयति निपतन्तं प्राणिनमिति। स धर्म इत्यादि प्राग्वत्।४५।

सग्गापवग्ग० स्वर्ग ऊर्ध्वलोकः, अपवर्गो मोक्षस्तावेव पुरे नगरे तयोर्मार्गः पन्थाः तत्र लग्नास्तस्मिन्प्रवृत्ता ये लोका भव्यप्राणिनस्तेषां सार्थवाह इव सार्थवाहो मार्गविघ्नोपहन्ता यो धर्मः, भवः संसारः स एवाटवी अरण्यं तस्या लङ्घनमतिक्रमणं तत्र क्षमोऽर्थाज्जीवानां स धर्म इत्यादि पूर्ववत् । द्वारम् ॥ ५ ॥ ४६ ॥

ગાથાર્થ:—જે ધર્મ કેવળજ્ઞાન (સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાન) વડે દિવાકર (સૂર્ય) સરખા તીર્થંકરોએ કહેલો હોય–અહીં અતીત, અનાગત, વર્તમાન કાળવર્તી ત્રણે પ્રકારના તીર્થંકરો લેવા. તીર્થ એટલે શ્રમણાદિ ચાર પ્રકારનો સંઘ અથવા પ્રથમ ગણધરને કરનારા એટલે સ્થાપનારા તેને તીર્થંકર કહીએ. તેમણે કહેલો, એકેંદ્રિયાદિ સર્વ જીવોનો સમ્યક્ પ્રરૂપણા તથા પ્રતિપાલનાદિક વડે હિત કરનારો તે ધર્મ મને શરણભૂત હો. ૪૩. અહીં દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીઓને ધારી રાખવાથી ધર્મ શ્રુતચારિત્રરૂપ કહેવાય છે એમ સમજવું.

જે ધર્મમાં ક્રોડોગમે કલ્યાણને ઉત્પન્ન કરનારી–ઉપજાવનારી દ્રવ્યભાવરૂપ દયા વર્ણવેલી હોય, તેમ જ જે ધર્મમાં ક્રોડોગમે અનર્થોના પ્રબંધો–સંતાનપરંપરા તેને દળી નાખનારી દયા પ્રરૂપેલી હોય, આચાર્યાદિકોએ જેનું સ્વરૂપ વિસ્તારથી કહેલું હોય તે ધર્મ મને શરણભૂત હો. ૪૪.

જે ધર્મ પાપરૂપ ભારવડે ભારેલા—આક્રાંત થયેલા જીવોને ભયંકર એવા નરકતિર્યગાદિ કુગતિ કૂપમાં—મોટા ખાડામાં પડતાં ધારી રાખે છે. અવલંબનભૂત થાય છે—પડવા દેતો નથી તે ધર્મ મને શરણભૂત હો. ૪૫.

જે ધર્મ સ્વર્ગ જે ઊર્ધ્વ લોક (દેવલોક) તથા અપવર્ગ જે મોક્ષ તે બંને પ્રકારના પુર જે નગર તેનો માર્ગ જે પંથ, તે માર્ગે ચાલવા માટે તત્પર થયેલા ભવ્ય પ્રાણીઓને સાર્થવાહ તુલ્ય માર્ગના ભયને હણનાર તથા સંસાર રૂપ જે અટવી તેનું ઉલ્લંઘન કરાવવામાં સમર્થ હોય તે ધર્મનું મને શરણ હો. ૪૬.

दुःकृतगर्हाद्वारमाह—

આ પ્રમાણે ચાર શરણ સ્વીકારવા રૂપ પાંચમું દ્વાર કહ્યું. હવે દુષ્કૃત્યની ગર્હા—નિંદા કરવારૂપ છઠ્ઠું દ્વાર ચાર ગાથાવડે કહે છેઃ—

एवं चउह्नं सरणं पवन्नो, निव्विन्नचित्तो भव-चारगाओ। जं दुक्कडं किंपि समक्खमेसिं, निंदामि सव्वंपि अहं तमिह्निं ॥ ४७ ॥

'एवं चउह्नं० एवं अमुना प्रकारेण चतुर्णां अर्हदादीनां शरणं प्रपन्नः सन् निर्विण्णं निर्वेदमापन्नं चित्तं मनो यस्य स तथा, कुतः? भवः संसारः स एव चारको गुप्तिगृहं, तस्मात् यत् दुःकृतं दुष्टं समाचीर्णं मयेति। किञ्चिदपि स्वल्पमपि समक्षं ससाक्षि यथा स्यात्तथा, एषामर्हदादीनामिति। निन्दामि सर्वमपि ऐहिकं पार-त्रिकं वाऽहमिति तत् इदानीमस्मिन् प्रस्तावेऽन्तकाललक्षणे।४७

ગાથાર્થ:—ઉપર કહ્યા પ્રમાણે ચાર શરણને અંગીકાર કરનારો હું કે જેનું મન આ સંસારરૂપ જે બંદીખાનું (ગુપ્તિ-ગૃહ) તેનાથી ઉદ્વિગ્ન થયેલું છે–નિર્વેદને–ખેદને પામેલું છે તે અરિહંતાદિ ચારેની સમક્ષ જે કાંઇ નાનું યા મોટું દુષ્કૃત્ય કર્યું હોય–આચર્યું હોય આ ભવ સંબંધી કે પરભવ–પાછળના ભવ સંબંધી તે સર્વને અત્યારે–અંતકાળ સમયે નિંદું છું. ૪૭

जं इत्थ मिच्छत्तविमोहिएणं, मए भमंतेण कयं कुतित्थं
मणेण वायाइ कलेवरेणं, निंदामि सव्वं पि अहं तमिहिं

' जं इत्थमिच्छत्तविमोहिएणं० यत् अत्र भवे उपलक्षणात्प-रत्रापि मिथ्यात्वमाभिग्रहिकादि तेन विमोहितेन मूढेन मया भ्रमता इतस्ततः पर्यटता कृतं आराधितं कुतीर्थं हरिहरादिकुदेव-स्थानं मनसा वचसा कायेन च उपलक्षणात् कारितं, अनुमतं, अन्येषामुपदिष्टं च। तन्निन्दामि इत्यादि पूर्ववत् ॥ ४८ ॥

ગાથાર્થ:—અભિગ્રહિકાદિ મિથ્યાત્વોથી મોહિત થયેલા મેં, મૂઢે આ સંસારમાં આમતેમ ભટકતાં આ ભવે અને ઉપલક્ષણથી પરભવે પણ જે કાંઇ કુતીર્થ–હરિહરાદિ કુદેવના સ્થાન તેની આરાધના મનથી, વચનથી કે કાયાથી કરી હોય, ઉપલક્ષણથી કરાવી હોય, અનુમોદી હોય કે બીજાને ઉપદેશી હોય તે સર્વને હું નિંદું છું. ૪૮.

पच्छाइओ जं जिणधम्ममग्गो, मए कुमग्गो

पयडीकओ जं। जाओ अहं जं परपावहेऊ, निंदामि सव्वंपि अहं तम्मिहिं॥ ४९ ॥

'पच्छाइओ जं जिणधम्म० प्रच्छादित उन्मार्गप्ररूपणया प्रच्छन्नीकृतः । यत् जिनधर्ममार्गो ज्ञानदर्शनचारित्ररूपः मया कुमार्गः स्नानयागहोमादिः प्रकटीकृतो लोकानां पुरत इति गम्यं यत् जातोऽहं यत् परेषां पापहेतुर्मिथ्यात्वाविरत्यादिसेवनेन प्रसङ्गदोषापत्त्या निन्दामीत्यादि पूर्ववत् ज्ञेयम् ॥ ४९ ॥

ગાથાર્થ:—મેં આ ભવમાં કે પરભવમાં જૈનધર્મનો માર્ગ જ્ઞાન–દર્શન–ચારિત્રાદિ રૂપ તેનું ઉન્માર્ગપ્રરૂપણાદિવડે પ્રચ્છાદન–આચ્છાદન કર્યું હોય–તેને ઢાંકી દીધો હોય અને સ્નાન યાગ–હોમાદિ જે કુમાર્ગ તેનું મેં જે પ્રકટીકરણ કર્યું હોય–લોક પાસે તેની પ્રરૂપણા કરી હોય તેથી હું જે અન્ય જીવોને મિથ્યાત્વ, અવિરતિ વિગેરેના સેવનરૂપ પાપના કારણભૂત પ્રસંગદોષાદિ વડે થયો હઉં તે સર્વ પાપને અત્યારે હું નિંદું છું. ૪૯.

जंताणि जं जंतुदुहावहाइं, हलउक्खलाईणि मए कयाइं। जं पोसिअं पावकुडुंबयं च, निंदामि सव्वंपि अहं तम्मिहिं॥ ५० ॥

'जंताणि जं जंतुदुहा० यन्त्राणि पापोपकरणानि यत् जन्तूनां प्राणिनां दुःखानि मारणकुट्टनकंडनादीनि ते आवहन्ते

ददते यानि तानि, तथा हलोदूखलादीनि तत्र हलं उदूखलो धान्यकंडनक्षेपणस्थानं तदादीनि मया कृतानि कारितानि अनुमतानि स्वार्थे परार्थे वा इति गम्यम् । यत्पोषितं अन्नपानादिदानेन पापहेतुकुटुम्बकं पुत्रकलत्रस्वजनपरिजनादि रागद्वेषाद्याकुलितेन चः पुनरर्थे । निन्दामीत्यादि पूर्ववत् । द्वारम् । ६ ॥५०॥

ગાથાર્થ:—પ્રાણીઓને દુ:ખના કારણભૂત યંત્રો પાપોપકરણો કે જે પ્રાણીઓને મારણ, કુટ્ટન, ખંડનાદિના ઉપયોગમાં આવે છે તેવા હળ અને ઉદૂખળ—હળ જમીનને ખોદનાર અને ઉદૂખળ ધાન્યને ખંડન ક્ષેપણ કરનાર ઇત્યાદિ અધિકરણો મેં જે મારે માટે કે અન્યને માટે કર્યાં હોય, કરાવ્યા હોય કે અનુમોદ્યા હોય તે સર્વને તેમ જ પાપના હેતુભૂત કુટુંબ— સ્ત્રી પુત્ર સ્વજન પરિજનાદિ તેનું રાગદ્વેષાદિવડે આકુલિત ચિત્તવાળા થઈને અન્નપાનાદિ વડે પોષણ કર્યું હોય તે સર્વ દુષ્કૃત્યને હું નિંદું છું. ૫૦.

सुकृतानुमोदनाद्वारमाह—

આ પ્રમાણે છઠ્ઠું દ્વાર દુષ્કૃતનિંદારૂપ કહ્યું. હવે સાતમું સુકૃતની અનુમોદનારૂપ દ્વાર ચાર ગાથાવડે કહે છે:—

जिनभवणबिंबपुत्थयं संघसरूवाइँ सत्तखित्तीए ।
जं ववि‍अं धणबीअं, तमहं अणुमोअए सुकयं ॥५१॥

' जिनभवणबिंबपुत्थय० जिनप्रासादो जिनभवनं १, तस्य करणं कारापणं च । जिनबिम्बं जिनप्रतिमा २, पुस्तकं सिद्धान्तो-

पकरणं ३, साधु ४ साध्वी ५ श्रावक ६ श्राविका ७ रूपसङ्घः, एतद्रूपायां सप्तक्षेत्र्यां मयेति गम्यम् । यदुप्तं धनं द्रव्यं तदेव धर्मवृद्धिहेतुत्वाद्बीजमिव बीजं तदहमनुमोदयामि प्रशंसनया वृद्धिं नयामि सुकृतं पुण्यकार्यमिति ॥ ५१ ॥

ગાથાર્થ:—જિનપ્રાસાદ (જિનભવન), તેનું કરવું ને કરાવવું ૧, જિનબિંબ (જિનપ્રતિમા) નવી ભરાવવી ૨, પુસ્તક (સિદ્ધાંતોપકરણ) ૩, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ (૪ થી ૭)–એતદ્રૂપ સાત ક્ષેત્રમાં મેં જે દ્રવ્ય ધર્મવૃદ્ધિના હેતુભૂત હોવાથી બીજરૂપે વાવ્યું હોય–વાપર્યું હોય તેને હું અનુમોદું છું, પ્રશંસાવડે તે સુકૃતને વૃદ્ધિ પમાડું છું. ૫૧.

जं सुद्धनाणदंसणचरणाइं भवण्णवप्पवहणाइं ।
सम्ममणुपालिआइं, तमहं अणुमोअए सुकयं ॥५२॥

'जं सुद्धनाणदंसण॰ यत् शुद्धज्ञानदर्शनचारित्राणि भव एवार्णवः समुद्रः तदुत्तारे प्रवहणानीव यानपात्राणीव यानि यानि तथा सम्यग्विधिनाऽनुपालितानि यथोक्तविधिनाऽऽराधितानि तदहमनुमोदयामि सुकृतमित्यादि प्रागिव ॥ ५२ ॥

ગાથાર્થ:—જે શુદ્ધ જ્ઞાન–દર્શન–ચારિત્રરૂપ મોક્ષમાર્ગ ભવાર્ણવ–ભવ જે સંસાર તદ્રૂપ સમુદ્ર તેમાં પ્રવહણ તુલ્ય–તેનાથી પાર ઉતારનાર તેને મેં સમ્યગ્ વિધિપૂર્વક–જે પ્રમાણે આરાધવાનો કહ્યો છે તે પ્રમાણે આરાધ્યો હોય તેને–તે સુકૃત્યને હું અનુમોદું છું. ૫૨.

जिणसिद्धसूरिउवज्झायसाहुसाहम्मिअप्पवयणेसु ।
जं विहिओ बहुमाणो, तमहं अणुमोअए सुकयं ॥५३

' जिणसिद्धसूरिउवज्झाय० जिनास्तीर्थकृतः, सिद्धाः मुक्तिप्राप्ताः, सूरयः आचार्याः, उपाध्यायाः एकादशाङ्गसूत्रपाठकाः, साधवः सप्तविंशतिगुणधारकाः, साधर्मिकाः समानधर्मिणः, प्रवचनं द्वादशाङ्गरूपं, एतेषु पदेषु यद्विहितो निष्पादितः बहुमानो वर्णसञ्जननादिः, तदहमनुमोदयामि, सुकृतमिति प्रागिव ॥५३॥

ગાથાર્થ:—જિન તે તીર્થંકર, સિદ્ધ તે મુક્તિ પામેલા જીવો, સૂરિ તે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય તે અગ્યાર અંગરૂપ સૂત્રના પાઠક–ભણાવનાર, સાધુ સત્તાવીશ ગુણને ધારણ કરનારા, સાધર્મિક તે સમાન ધર્મવાળા, પ્રવચન દ્વાદશાંગરૂપ, એટલા પદ–સ્થાનને વિષે મેં જે કાંઈ બહુમાન તેમના વર્ણવાદ–પ્રશંસા વિગેરે કરવાવડે કર્યું હોય તે સુકૃતને હું અનુમોદું છું. ૫૩.

सामाइअचउवीसत्थयाइ आवस्सगंमि छब्भेए ।
जं उज्जमिअं सम्मं, तमहं अणुमोअए सुकयं ॥५४

' सामा० सामायिकं देशविरतिसर्वविरतिरूपं, चतुर्विंशतिस्तवो द्वितीयावश्यकं, आदिशब्दाद्वन्दनकप्रतिक्रमणकायोत्सर्गप्रत्याख्यानपरिग्रहः एतस्मिन् षड्भेदे आवश्यके अवश्यकर्त्तव्ये यद् उद्यमितं मयेति गम्यम् । सम्यक् निःकपटवृत्त्येत्यर्थः । तदहमनुमोदयामि सुकृतमिति प्रागिव ॥ ५४ ॥ द्वारम् ७ ॥

ગાથાર્થ:—સામાયિક દેશવિરતિ સર્વવિરતિરૂપ પ્રથમાવશ્યક, ચતુર્વિંશતિ સ્તવ–વર્તમાન ચોવીશીના ૨૪ તીર્થંકરની સ્તવનારૂપ બીજું આવશ્યક, આદિ શબ્દથી વંદનક, પ્રતિક્રમણ, કાયોત્સર્ગ ને પ્રત્યાખ્યાનને ગ્રહણ કરવા. એ રીતે છ પ્રકારના અવશ્ય કર્ત્તવ્યરૂપ આવશ્યક–તેને વિષે મેં જે ઉદ્યમ કર્યો હોય. તેનું નિષ્કપટ વૃત્તિથી સમ્યક્ પ્રકારે આરાધન કર્યું હોય તે સુકૃતને હું અનુમોદું છું. ૫૪.

शुभभावनाद्वारमाह—

એ પ્રમાણે સુકૃતની અનુમોદના રૂપ સાતમું દ્વાર કહ્યું. હવે શુભ ભાવનારૂપ આઠમું દ્વાર ચાર ગાથાવડે કહે છે:—

पुव्वकयपुन्नपावाणि, सुक्खदुक्खाण कारणं लोए ।
न य अन्नो कोवि जणो, इअ मुणिउं कुणसु सुहभावं ।

'पुव्वकयपुन्नपावा॰ पूर्वकृतपुण्यपापे पूर्वभवविहित-सुकृतदुःकृते सुखदुःखयोः कारणं हेतुर्लोके इह जगति वर्त्तते न चास्ति अन्यः कोऽपि जनो देवोऽसुरादिः मातापित्रादिर्वा तयोः कारणम् । इति मत्वा मनसि विभाव्य । त्वं कुरुष्व शुभभावं अप्रशस्तमनोनिराकरणेनेति ॥ ५५ ॥

ગાથાર્થ:—આ લોકમાં સુખ–દુઃખની પ્રાપ્તિના કારણભૂત પૂર્વભવમાં કરેલા પુણ્ય–પાપ અથવા સુકૃત–દુષ્કૃત જ છે, બીજું કોઈ અન્ય દેવો કે માતા–પિતા વિગેરે તેના કારણ નથી. આ પ્રમાણે મનમાં વિચારીને અપ્રશસ્ત મનને દૂર કરી તું શુભ ભાવ ધારણ કર. ૫૫.

पुव्विं दुच्चिण्णाणं, कम्माण वेइआण जं मुक्खो ।
न पुणो अवेइआणं, इय मुणिउं कुणसु सुह भावं ।५६।

'पुव्विं दुच्चिण्णाणं॰ पूर्वजन्मसु दुश्चीर्णानां दुरनुष्ठितानां कर्मणां शुभाशुभानां वेदितानां निर्जीर्णानां यन्मोक्षो भवतीति शेषः । न पुनरवेदितानां अनिर्जीर्णानां क्षयमप्राप्तानां, इति मत्वेत्यादि पूर्ववत् ॥ ५६ ॥

ગાથાર્થ:—પૂર્વભવમાં કરેલા દુશ્ચીર્ણ-દુરનુષ્ઠિત જે શુભાશુભ કર્મ તેને વેદવાવડે-નિર્જરવાવડે જ મોક્ષ થાય છે, વેદ્યા વિના-નિર્જર્યા વિના-ક્ષય પમાડ્યા વિના મોક્ષ થતો નથી. આવા પ્રકારે જાણીને શુભ ભાવ મનમાં ભાવ. ૫૬.

जं तुमए नरए नारएण, दुक्खं तितिक्खिअं तिक्खं ।
तत्तो कित्तिअमित्तं, इअ मुणिउं कुणसु सुहभावं ॥५७

यत् त्वया नरके नारकेण नारकभवोत्पन्नेन सता दुःखमसातं तितिक्षितं सोढमनुभूतमिति तीक्ष्णं कटु ततो दुःखात् कियदेतन्मात्रं ज्वरादिसमुत्थं, इति मत्वेत्यादि पूर्ववत् ॥ ५७ ॥

ગાથાર્થ:—જે તેં તારા જીવે પૂર્વે નારકપણે ઉત્પન્ન થઈને અસાતાજન્ય તીક્ષ્ણ-કટુ દુઃખ અનુભવેલ છે-સહન કરેલ છે તે દુઃખની પાસે આ ભવમાં પ્રાપ્ત થતા જ્વરાદિ વ્યાધિજન્ય દુઃખ કિયન્માત્ર છે ? શું ગણતિના છે ? આ પ્રમાણે જાણીને શુભ ભાવને ઉત્પન્ન કર. ૫૭.

जेण विणा चारित्तं, सुअं तवं दाणसीलमावि सव्वं।
कासकुसुमं व विहलं, इअ मुणिउं कुणसु सुहभावं ५८

'जेण विणा चारित्तं॰ येनेति द्वितीयार्थे तृतीया। यं भावं विना चारित्रं श्रुतं तपो दानं च, शीलमपि सर्वं पुण्यकृत्यं काश इषीका तस्य कुसुमं पुष्पं तदिव विफलं फलरहितं भवति, इति मत्वा कुरु शुभभावं भावेनैव कृतं सर्वपुण्यकृत्यं सफलमिति भावः। द्वारम् ।८॥ ५८॥

ગાથાર્થ:—જે શુભ ભાવ વિના ચારિત્ર, શ્રુત, તપ, દાન અને શીલ વિગેરે સર્વ ધર્મકરણી કાસના કુસુમ (પુષ્પ)ની જેમ નિષ્ફળ છે–ફળ રહિત છે. એમ જાણીને તું શુભ ભાવ ઉત્પન્ન કર કે જે શુભ ભાવવડે કરેલું સર્વ પુણ્ય કૃત્ય સફળ થાય. ૫૮.

अथानशनद्वारमाह—

આ પ્રમાણે શુભ ભાવ ઉત્પાદન કરવારૂપ આઠમું દ્વાર કહ્યું. હવે નવમું અનશનદ્વાર ચાર ગાથાવડે કહે છે:—

जं भुंजिऊण बहुहा, सुरसेलसमूहपव्वएहिंतो।
तित्ती न एव पत्ता, तं चयसु चउव्विहाहारं॥५९॥

'जं भुंजिऊण बहुहा॰ यमाहारं भुक्त्वाऽऽस्वाद्य बहुधा बहुभिः प्रकारैः सुरशैलो मेरुस्तेषां समूहः समुदायः। स इव ये पर्वतास्तत्प्रमाणाः पर्वताः इत्यर्थस्तेभ्योऽप्यधिकमिति

गम्यम् । तृप्तिः संन्तुष्टिः, त्वया न प्राप्ता नासादिता तमाहारं अशनादिभेदतः चतुःप्रकारमपि त्वं त्यजेति सम्बन्धः ॥ ५९ ॥

ગાથાર્થ:—હે જીવ! તેં સુરશૈલ જે મેરુપર્વત તેના સમુદાયરૂપ પર્વતો તેથી પણ અધિક અશનાદિક ચાર પ્રકારના આહારો ભોગવ્યા છે–ખાધા છે, પણ તેથી તને તૃપ્તિ થઇ નથી તેથી હવે તું તે ચારે પ્રકારના આહારોને તજી દે. ૫૯.

जो सुलहो जीवाणं, सुरनरातिरिनरयगइचउक्के वि ।
मुणिउं दुलहं विरइं, तं चयसु चउव्विहाहारं ॥ ६०॥

'जो सुलहो जीवाणं॰ य आहारः सुलभः सुप्रापः जीवानां प्राणिनां सुरा देवाः, नरा मनुष्याः, तिर्यञ्चो जलचरादिभेदाः, नारकाः प्रतीताः। एतल्लक्षणगतिचतुष्केऽपि 'मुणिउं ति' इति ज्ञात्वा मनसा विभाव्य, दुर्लभां दुःप्रापां च विरतिं, तत्परित्यागं, तमाहारं त्यज चतुर्द्धाऽपि इति पूर्ववत् ॥ ६० ॥

ગાથાર્થ:—જીવોને સુર (દેવગતિ), નર (મનુષ્યગતિ), તિર્યંચ (જળચરાદિ તિર્યંચગતિ) અને નારકગતિ કે જે પ્રસિદ્ધ છે એ ચારે ગતિમાં જે આહાર સુલભ છે, સુપ્રાપ્ય છે તેમ જ તેના ત્યાગરૂપ વિરતિ દુર્લભ છે–દુષ્પ્રાપ્ય છે એમ સમજીને તે ચારે પ્રકારના આહારને તજી દે. ૬૦.

छज्जीवनिकायवहे, अकयंमि कहंपि जो न संभवइ ।
भवभमणदुहाहारं, तं चयसु चउव्विहाहारं ॥ ६१॥

'छज्जीवनिकायवहे०' पृथिव्यादयः षड्विधा जीवनिकायाः जीवसमुदायास्तेषां वधे विनाशे अकृते, अकारिते, अननुमते च, कथमपि केनापि प्रकारेण य आहारो न सम्भवति नो जायते। भवेषु भ्रमणं भवभ्रमणं, तत्सम्बन्धीनि यानि दुःखानि तेषामाधारं एवंविधं, आहारं त्यजेति पूर्ववत् ॥ ६१ ॥

ગાથાર્થ:—જે ચાર પ્રકારનો આહાર પૃથિવ્યાદિ છ પ્રકારના જીવસમુદાયનો વિનાશ (વધ) કર્યા વિના, કરાવ્યા વિના કે અનુમોદ્યા વિના કોઇ પણ પ્રકારે પ્રાપ્ત થતો નથી અને જે ભવભ્રમણ સંબંધી જે દુઃખ તેના આધારભૂત છે–કારણભૂત છે તેવા આહારને હે જીવ! તું તજી દે. ૬૧.

चत्तंमि जंमि जीवाण, होइ करयलगयं सुरिंदत्तं।
सिद्धिसुहं पि अ सुलहं, तं चयसु चउव्विहाहारं ।६२

'चत्तंमि जंमि जीवाण०' त्यक्ते भावतः प्रत्याख्याते यस्मिन्नाहारे जीवानां प्राणिनां भवति जायते करतलगतं हस्तमध्यगतं सुरेन्द्रत्वं सुराधिपतित्वं सिद्धिसुखमपि च क्रमेण मुक्तिसुखमपि सुलभं सुप्रापं भवति, तमाहारं त्यजेति प्रागिव। द्वारम्। ९॥६२॥

ગાથાર્થ:—જે ચાર પ્રકારના આહારનું ભાવપૂર્વક પ્રત્યાખ્યાન કર્યે સતે–તેનો ત્યાગ કર્યે સતે જીવોને સુરાધિપતિપણું (દેવેંદ્રપણું) અને સિદ્ધિસુખ પણ હસ્તમધ્યગત હાથમાં આવેલાની જેવું સુલભ થાય છે તેને એટલે ચારે પ્રકારના આહારના ત્યાગને તું કર–તેને તજી દે. ૬૨.

पञ्चनमस्कारस्मरणद्वारमाह—

આ પ્રમાણે નવમું અનશનદ્વાર કહ્યું. હવે દશમું પંચનમસ્કારના સ્મરણરૂપ દ્વાર કહે છે—

नाणाविहपावपरायणोवि जं पाविऊण अवसाणे ।
जीवो लहइ सुरत्तं, तं सरसु मणे नमुक्कारं ॥६३॥

'नाणाविहपावपरायणोवि०' नानाप्रकारपापतत्परोऽपि यं नमस्कारं प्राप्य पाठतोऽनुस्मरणतश्च, अवसाने आयुषोऽन्ते मरणवेलायामित्यर्थः । जीवः प्राणी लभते प्राप्नोति सुरत्वं देवत्वं, तं स्मर ध्यायस्व मनसि चित्ते चिन्तय नमस्कारं मूलमन्त्रम् ॥६३॥

ગાથાર્થ:—જે નમસ્કારરૂપ મૂળ મંત્રને–તેના પાઠરૂપ અનુસ્મરણને આયુષ્યને છેડે ભવાંત સમયે પામીને નાનાપ્રકારના પાપમાં તત્પર પ્રાણી પણ દેવપણાને પામે છે તે નમસ્કાર મહામંત્રનું તું મનમાં ધ્યાન કર–ચિંતવ. ૬૩.

जेण सहाएण गयाण, परभवे सम्भवन्ति भविआणं ।
मणवंछिअसुक्खाइं, तं सरसु मणे नमुक्कारं ॥ ६४ ॥

'जेण सहाएण गयाण० येन नमस्कारेण सख्या सता साहाय्यदात्रा गतानां प्राप्तानां परभवेऽन्यजन्मनि जीवानां सम्भवन्ति संपद्यन्ते भव्यानां मोक्षगमनयोग्यानां मनोवाञ्छित-

सौख्यानि ऐहिकानि पारत्रिकाणि वा तं नमस्कारं महामन्त्रं मनसि चित्ते स्मर ध्यायस्वेति ॥ ६४ ॥

ગાથાર્થ:—મોક્ષગમન યોગ્ય ભવ્યપ્રાણીઓને અંત સમયે નમસ્કાર મંત્રના શ્રવણની સહાય મળવાથી પરભવમાં—અન્ય જન્મમાં મનોવાંછિત સુખની—આ ભવસંબંધી ને પરભવ સંબંધી સુખની પ્રાપ્તિ સંભવે છે તે નમસ્કાર મહામંત્રનું તું મનમાં ધ્યાન કર. ૬૪.

सुलहाओ रमणीओ, सुलहं रज्जं सुरत्तणं सुलहं ।
इक्कुच्चिअ जो दुलहो, तं सरसु मणे नमुक्कारं ॥६५॥

'सुलहाओ रमणीओ॰ सुलभाः सुप्रापा रमण्यो मनोऽनुकूलास्त्रियो मुख्यकामाङ्गभूताः, सुलभं राज्यं प्रतिभवं, देवत्वमपि सुलभं बालतपोऽकामनिर्जरादिभिः, परमेक एव यः श्रीनमस्कारः श्रवणतोऽपि दुर्लभो दुःप्रापः, तं नमस्कारं स्मर इत्यादि पूर्ववत् ६५

ગાથાર્થ:—બાળતપ (અજ્ઞાન કષ્ટરૂપ) અને અકામ નિર્જરાદિકવડે કામના મુખ્ય અંગભૂત રમણીઓની પ્રાપ્તિ સુલભ છે, દરેક ભવમાં રાજ્યની પ્રાપ્તિ પણ સુલભ છે અને દેવત્વ પણ સુલભ છે પરંતુ એક નમસ્કાર મહામંત્રનું શ્રવણ દુર્લભ છે તેથી તું તે પંચ નમસ્કારરૂપ મહામંત્રનું સ્મરણ કર. ૬૫.

लद्धंमि जंमि जीवाण, जायए गोपयं व भवजलही ।
सिवसुहसच्चंकारं, तं सरसु मणे नमुक्कारं ॥ ६६ ॥

'लद्धंमि० लब्धे प्राप्ते श्रवणतोऽपि यस्मिन् नमस्कारे जीवानां जन्तूनां जायते भवति गोःपदमिव अतीव लघुजलाशयमिव भवजलधिः संसारसमुद्रः मोक्षसुखप्राप्तये सत्यङ्कारमिव सत्यङ्कारः, सच्चंकार, इति तं नमस्कारं स्मर मनसि चिन्तयेत्यादि पूर्ववत् ॥ ६६ ॥

ગાથાર્થ:—જે નમસ્કારમંત્ર પ્રાણીને શ્રવણવડે પણ પ્રાપ્ત થયે સતે આ સંસારરૂપ સમુદ્ર જે પારાવાર છે તે ગોષ્પદ જેવો—અતીવ લઘુ જળાશય (ખાબોચીયા) જેવો થાય છે અને મોક્ષ-સુખની પ્રાપ્તિમાં જે સત્યંકાર જેવો—કોલ આપવા જેવો છે તે નમસ્કારમંત્રનું હે જીવ! તું મનમાં સ્મરણ કર. ૬૬

पंचपरमिट्ठिसमरणपरायणो पाविऊण पंचत्तं ॥
पत्तो पंचमकप्पंमि, रायसीहो सुरिंदत्तं ॥ ६७ ॥

'पंचपरमिट्ठिसमरण० पंचपरमेष्ठिस्मरणपरायणः श्रीनमस्कारमहामन्त्रध्याने तत्परस्तदेकमनाः प्राप्यासाद्य पञ्चत्वं मरणं, प्राप्तः पञ्चमे स्वर्गे ब्रह्मलोकनामके राजसिंहकुमारः सुरेन्द्रत्वं सकलविमानाधिपतित्वं चतुर्दशसागरायुषा ॥ ६७ ॥

ગાથાર્થ:—પંચપરમેષ્ઠિના સ્મરણમાં પરાયણ—તત્પર—શ્રી નવકાર મહામંત્રનું ધ્યાન કરનાર—તેમાં એકચિત્ત થયેલ રાજસિંહકુમાર પંચત્વને (મરણને) પામીને પાંચમા બ્રહ્મ દેવલોકમાં ઈંદ્રપણાને તેમ જ ચૌદ સાગરોપમના આયુષ્યને પ્રાપ્ત થયેલ છે. ૬૭.

तप्पत्ती रयणवई, तहेव आराहिऊण तक्कप्पे ।
सामाणिअत्तं पत्ता, तओ चुआ निव्वुइस्संति ॥६८॥

'तप्पत्ती रयणवई० तत्पत्नी तद्भार्या रत्नवतीनाम्नी पट्टराज्ञी तथैव तेनैव प्रकारेणासेव्य आराध्याराधनां विधाय तत्कल्पे तस्मिन्नेव देवलोके सामानिकत्वमिन्द्रसामानिकत्वं प्राप्ता, ततश्च्युतौ महाविदेहक्षेत्रे सुकुलेऽवतारं प्राप्य द्वावपि निर्वृतिं प्राप्स्यतः ॥६८॥

ગાથાર્થ:—તેની પત્ની-પટરાણી રત્નવતી પણ તે જ રીતે નમસ્કાર મહામંત્રનું આરાધન-સેવન કરીને તે જ દેવલોકમાં તે ઈંદ્રના સામાનિક દેવપણાને પામેલ છે. તે બંને ત્યાંથી ચ્યવીને મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સુકુળમાં અવતરીને-મનુષ્યપણું પામીને મોક્ષ-સુખને પ્રાપ્ત કરશે. ૬૮.

द्वारदशकार्थं निगमयन्नाह—

ઉપર પ્રમાણેના દશ દ્વારના નિગમન માટે કહે છે:—

एवं गुरूवइट्ठं, पज्जंताराहणं निसुणिऊणं ।
वोसट्ठसव्वपावो, तहेव आसेवए एसो ॥ ६९ ॥

'एवं गुरूवइट्ठं० एवं अमुना प्रकारेण गुरुणोपदिष्टां पर्यन्ताराधनां आराधनाग्रन्थपद्धतिं निशम्य मनसा विभाव्य भव्यः व्युत्सृष्टानि प्रत्याख्यातानि समस्तपापानि येन एवंविधः सन् तथैव पूर्वोक्तप्रकारेण आसेवते तथैव रीत्या तिष्ठते, एष प्रत्यक्षः६९

ગાથાર્થ:—ઉપર પ્રમાણે ગુરુમહારાજે કહેલી-પર્યંત આરાધનાને-આરાધના ગ્રંથની પદ્ધતિને સાંભળીને-મનમાં ધારણ કરીને ભવ્ય જીવ વોસિરાવ્યા છે સર્વ પાપો જેણે એવો થયો સતો તેવી જ રીતે-પૂર્વોક્ત પ્રકારે ધર્મનું સેવન કરતો સતો વિચરે છે-રહે છે. ૬૯.

सिरिसोमसूरिरइअं, पज्जंताराहणं पसमजणणिं ।
जे अणुसरंति सम्मं, लहंति ते सासयं सोक्खं ॥७०॥

'सिरि॰ श्रीसोमसूरिरचितां गाथाबन्धेन बद्धां पर्यन्ताराधनां प्रशमजननीमुपशमोत्पादयित्रीं येऽनुसरन्ति सम्यक् प्रवृत्त्या प्रवर्त्तते ते सम्यक् लभन्ते शाश्वतं सौख्यं मोक्षप्राप्तिलक्षणमिति गाथाक्षरार्थलेशः ॥ ७० ॥

॥ इति पर्यन्ताराधनासूत्रम् ॥

इति पर्यन्ताराधनासूत्रस्य गाथाक्षरार्थः संपूर्णः ॥

ગાથાર્થ:—શ્રી સોમસૂરિએ ગાથાના પ્રબંધે રચેલી પ્રશમ સુખને-ઉપશમને ઉત્પન્ન કરનારી આ પર્યંતારાધનાને જે ભવ્ય જીવો અનુસરે છે-સમ્યક્ પ્રકારે પ્રવૃત્તિ કરે છે તે જીવો શાશ્વત સુખ જે મોક્ષસુખ તેને પ્રાપ્ત કરે છે. ૭૦.

ઇતિ શ્રી પર્યંતઆરાધના સૂત્રાનુવાદ સંપૂર્ણ.

શ્રી આરાધના સૂત્ર પયન્ના ઉપરથી બનાવેલું

श्री विनयविजयोपाध्यायविरचित

શ્રી પુન્યપ્રકાશનું સ્તવન

દુહા

સકલસિદ્ધિદાયક સદા, ચોવીશે જિનરાય;
સહગુરુ સામિની સરસતી, પ્રેમે પ્રણમું પાય. ૧.

ત્રિભુવનપતિ ત્રિશલાતણો, નંદન ગુણ ગંભીર;
શાસન નાયક જગ જયો, વર્ધમાન વડવીર. ૨.

એક દિન વીર જિણંદને, ચરણે કરી પ્રણામ;
ભવિક જીવના હિત ભણી, પૂછે ગૌતમસ્વામ. ૩.

મુક્તિમાર્ગ આરાધીએ, કહો કિણ પેરે અરિહંત?
સુધા સરસ તવ વચન રસ, ભાખે શ્રી ભગવંત. ૪.

અતિચાર આળોઇએ, વ્રત ધરીએ ગુરુસાખ;
જીવ ખમાવો સયળ જે, યોનિ ચોરાશી લાખ. ૫.

વિધિશું વળી વોસરાવીએ, પાપસ્થાન અઢાર;
ચાર શરણ નિત્ય અનુસરો, નિંદો દુરિતાચાર. ૬.

શુભ કરણી અનુમોદીએ, ભાવ ભલો મન આણ;
અણસણ અવસર આદરી, નવપદ જપો સુજાણ. ૭.

શુભ ગતિ આરાધનતણા, એ છે દશ અધિકાર;
ચિત્ત આણીને આદરો, જેમ પામો ભવ પાર. ૮.

ઢાળ ૧ લી

(એ છિંડી કીહાં રાખી—એ દેશી)

જ્ઞાન દરિશણ ચારિત્ર તપ વીરજ, એ પાંચે આચાર; એહ તણા ઇહ ભવ પરભવના, આળોઇએ અતિચાર રે પ્રાણી ! જ્ઞાન ભણો ગુણ ખાણી; વીર વદે એમ વાણી રે પ્રા૦ ૧. એ આંકણી. ગુરુ ઓળવીએ નહિ ગુરુ વિનયે, કાળે ધરી બહુમાન; સૂત્ર અર્થ તદુભય કરી સૂધાં, ભણીએ વહી ઉપધાન રે. પ્રા૦ ૨. જ્ઞાનોપગરણ પાટી પોથી, ઠવણી નોકરવાળી; તેહ તણી કીધી આશાતના, જ્ઞાનભક્તિ ન સંભાળી રે. પ્રા૦ ૩. ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, જ્ઞાન વિરાધ્યું જેહ; આભવ પરભવ વળી રે ભવો ભવ, મિચ્છા દુક્કડ તેહ રે. પ્રા૦ ૪. સમકિત લ્યો શુદ્ધ જાણી, વીર વદે એમ વાણી રે. પ્રા૦ સ૦ જિનવચને શંકા નવિ કીજે, નવિ પરમત અભિલાખ; સાધુતણી નિંદા પરિહરજો, ફળ સંદેહ મ રાખ રે. પ્રા૦ સ૦ ૫. મૂઢપણું છંડો પરશંસા, ગુણવંતને આદરીએ; સામીને ધરમે કરી થિરતા, ભક્તિ પ્રભાવના કરીએ રે. પ્રા૦ સ૦ ૬. સંઘ ચૈત્ય પ્રસાદતણો જે, અવર્ણવાદ મન લેખ્યો; દ્રવ્યદેવકો જે વિણસાડ્યો, વિણસંતાં ઉવેખ્યો રે. પ્રા૦ સ૦ ૭. ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, સમકિત ખંડ્યું જેહ; આભવ૦ મિચ્છા૦ પ્રા૦ ૮. ચારિત્ર લ્યો ચિત્ત આણી. પાંચ સમિતિ ત્રણ ગુપ્તિ વિરાધી, આઠે પ્રવચન માય; સાધુતણે ધરમે પરમાદે, અશુદ્ધ વચન મન કાય રે. પ્રા૦ ચા૦ ૯. શ્રાવકને ધરમે સામાયક,

પોસહમાં મન વાળી; જે જયણાપૂર્વક એ આઠે, પ્રવચન માય ન પાળી રે. પ્રા૦ ચા૦ ૧૦. ઇત્યાદિક વિપરીતપણાથી, ચારિત્ર ડોળ્યું જેહ; આ ભવ૦ મિચ્છા૦ પ્રા૦ ચા૦ ૧૧. બારે ભેદે તપ નવિ કીધો, છતે જોગે નિજ શકતે; ધર્મે મન વચ કાયા વીરજ, નવિ ફોરવીયું ભગતે રે. પ્રા૦ ચા૦ ૧૨. તપ વીરજ આચારે એણી પરે, વિવિધ વિરાધ્યા જેહ; આ ભવ૦ મિ૦ પ્રા૦ ચા૦ ૧૩. વળીય વિશેષે ચારિત્રકેરા, અતિચાર આળોઇએ; વીરજિનેશર વયણ સુણીને, પાપ મેલ સવી ધોઇએ રે. પ્રા૦ ચા૦ ૧૪.

ઢાળ ૨ જી

(પામી સુગુરુ પસાય—એ દેશી.)

પૃથ્વી પાણી તેઉ, વાયુ વનસ્પતિ; એ પાંચે થાવર કહ્યાં એ. ૧. કરી કરસણ આરંભ, ખેત્ર જ ખેડીયાં; કૂવા તળાવ ખણાવીયા એ. ૨. ઘર આરંભ અનેક, ટાંકા ભોંયરાં; મેડી માળ ચણાવીઆ એ. ૩. લીંપણ ગુંપણ કાજ, એણીપરે પરપરે; પૃથ્વીકાય વિરાધીયા એ. ૪. ધોયણ નાહણ પાણી, ઝીલણ અપકાય; છોતી ધોતી કરી દુહવ્યા એ. ૫. ભાઠીગર કુંભાર, લોહ સોવનગરા, ભાડભુંજા લિહાળાગરા એ. ૬. તાપણ શેકણ કાજ, વસ્ત્ર નિખારણ; રંગણ રાંધણ રસવતી એ. ૭. એણી પરે કર્માદાન, પરે પરે કેળવી; તેઉ વાયુ વિરાધિયા એ. ૮. વાડી વન આરામ, વાવી વનસ્પતિ; પાન ફૂલ ફળ ચૂંટીયા એ. ૯. પુંખ પાપડી શાક, શેકયાં સૂકવ્યાં; છેદ્યાં છુંદ્યાં આથીઆં એ. ૧૦. અળશી ને એરંડ, ઘાણી ઘાલીને; ઘણા તિલાદિક પીલીયા એ. ૧૧. ઘાલી કોલુમાંહે, પીલી શેલડી; કંદ-મૂળ ફળ વેચીયાં એ. ૧૨. એમ એકેંદ્રી જીવ, હણ્યા હણાવીયા;

હણતાં જે અનુમોદિયા એ. ૧૩. આ ભવ પરભવ જેહ, વળીય ભવોભવે; તે મુજ મિચ્છાદુક્કડં એ. ૧૪. કૃમી સરમીયા કીડા, ગાડર ગંડોલા; એળ પૂરા અલશીયાં એ. ૧૫. વાળા જળો ચૂડેલ, વિચળિત રસતણા; વળી અથાણાં પ્રમુખના એ. ૧૬. એમ બેઇંદ્રી જીવ, જે મેં દુહવ્યા; તે મુજ મિચ્છાદુક્કડં એ. ૧૭. ઉધેહી જૂ લીખ, માંકડ મંકોડા; ચાંચડ કીડી કુંથુઆ એ. ૧૮. ગદ્ધહિઆં ધીમેલ, કાનખજુરીયા; ગીંગોડા ધનેડીયાં એ. ૧૯. એમ તેઇંદ્રી જીવ, જે મેં દુહવ્યા; તે મુજ મિચ્છાદુક્કડં એ. ૨૦. માખી મચ્છર ડાંસ, મસા પતંગીયાં; કંસારી કોલિયાવડા એ. ૨૧. ઢીંકણ વિંછુ તીડ, ભમરા ભમરીયો; કોતાં બગ ખડમાંકડી એ. ૨૨. એમ ચૌરિંદ્રી જીવ, જે મેં દુહવ્યા; તે મુજ મિચ્છાદુક્કડં એ. ૨૩. જળમાં નાંખી જાળ રે, જળચર દુહવ્યા; વનમાં મૃગ સંતાપીયા એ. ૨૪. પીડ્યા પંખી જીવ, પાડી પાસમાં; પોપટ ઘાલ્યા પાંજરે એ. ૨૫. એમ પંચેંદ્રી જીવ, જે મેં દુહવ્યા, તે મુજ મિચ્છાદુક્કડં એ. ૨૬.

ઢાળ ૩ જી

(પ્રાણી વાણી જિનતણીજી—એ દેશી.)

ક્રોધ લોભ ભય હાસ્યથી જી, બોલ્યા વચન અસત્ય; કૂડ કરી ધન પારકાં જી, લીધાં જેહ અદત્ત રે; જિનજી ! મિચ્છાદુક્કડ આજ, તુમ સાખે મહારાજ રે જિનજી ! દેઇ સારું કાજ રે જિનજી! મિચ્છાદુક્કડ આજ. ૧. એ આંકણી. દેવ મનુજ તિર્યંચનાં જી, મૈથુન સેવ્યાં જેહ; વિષયારસલંપટપણે જી, ઘણું વિડંબ્યો દેહ રે. જિનજી૦ ૨. પરિગ્રહની મમતા કરી જી, ભવે ભવે મેળી આથ; જે જીહાંની તે તીહાં રહી જી; કોઇ ન આવી સાથ રે. જિનજી૦ ૩. રયણી–

ભોજન જે કર્યાં જી, કીધાં ભક્ષ અભક્ષ; રસના રસની લાલચે જી, પાપ કર્યાં પ્રત્યક્ષ રે. જિનજી૦ ૪. વ્રત લેઈ વિસારીયાં જી, વળી ભાંગ્યાં પચ્ચખાણ; કપટ હેતુ કિરિયા કરી જી, કીધાં આપ વખાણ રે. જિનજી૦ ૫. ત્રણ ઢાળ આઠે દુહે જી, આળોયા અતિચાર; શિવગતિ આરાધનતણો જી, એ પહેલો અધિકાર રે. જિનજી૦ ૬.

ઢાળ ૪ થી

(સાહેલડીની દેશી.)

પંચ મહાવ્રત આદરો સાહેલડી રે, અથવા લ્યો વ્રત બાર તો; યથાશક્તિ વ્રત આદરી સાહેલડી રે, પાળો નિરતિચાર તો. ૧. વ્રત લીધાં સંભારીએ સા૦, હૈડે ધરીય વિચાર તો; શિવગતિ આરાધનતણો સા૦, એ બીજો અધિકાર તો. ૨. જીવ સર્વે ખમાવીએ સા૦, યોનિ ચોરાશી લાખ તો; મન શુદ્ધે કરી ખામણાં સા૦, કોઇશું રોષ ન રાખ તો. ૩. સર્વ મિત્ર કરી ચિંતવો સા૦, કોઇ ન જાણો શત્રુ તો; રાગ દ્વેષ એમ પરિહરી સા૦, કીજે જન્મ પવિત્ર તો. ૪ સામી સંઘ ખમાવીએ સા૦, જે ઉપની અપ્રીતિ તો; સજન કુટુંબ કરો ખામણાં સા૦, એ જિનશાસન રીતિ તો. ૫. ખમીએ ને ખમાવીએ સા૦, એહ જ ધર્મનું સાર તો; શિવગતિ આરાધનતણો સા૦, એ ત્રીજો અધિકાર તો. ૬. મૃષાવાદ હિંસા ચોરી સા૦, ધનમૂર્ચ્છા મૈથુન તો; ક્રોધ માન માયા તૃષ્ણા સા૦, પ્રેમ દ્વેષ પૈશુન તો. ૭. નિંદા કલહ ન કીજીએ સા૦, કૂડાં ન દીજે આળ તો; રતિ અરતિ મિથ્યા તજો સા૦, માયામોહ જંજાળ તો. ૮. ત્રિવિધ ત્રિવિધ વોસિરાવીએ સા૦, પાપસ્થાન અઢાર તો; શિવગતિ આરાધનતણો, સા૦, એ ચોથો અધિકાર તો. ૯.

ઢાળ ૫ મી

(હવે નિસુણો ઇહાં આવીયાએ—એ દેશી.)

જનમ જરા મરણે કરી એ, એ સંસાર અસાર તો; કર્યાં કર્મ સહુ અનુભવે એ, કોઇ ન રાખણુહાર તો. ૧. શરણ એક અરિહંતનું એ, શરણ સિદ્ધ ભગવંત તો; શરણ ધર્મ શ્રી જૈનનો એ, સાધુ શરણ ગુણવંત તો. ૨. અવર મોહ સવિ પરિહરી એ, ચાર શરણ ચિત્ત ધાર તો; શિવગતિ આરાધનતણો એ, એ પાંચમો અધિકાર તો. ૩. આ ભવ પરભવ જે કર્યાં એ, પાપ કર્મ કેઈ લાખ તો; આત્મસાખે તે નિંદીએ એ, પડિકમીએ ગુરુ સાખ તો. ૪. મિથ્યામતિ વર્તાવિયા એ, જે ભાખ્યા ઉત્સૂત્ર તો; કુમતિ કદાગ્રહને વશે એ, જે ઉથાપ્યાં સૂત્ર તો. ૫. ઘડ્યાં ઘડાવ્યાં જે ઘણાં એ, ઘંટી હળ હથિયાર તો; ભવ ભવ મેળી મૂકીયાં એ, કરતાં જીવ સંહાર તો. ૬. પાપ કરીને પોષીયાં એ, જનમ જનમ પરિવાર તો; જનમાંતર પહોત્યા પછી એ, કોઇએ ન કીધી સાર તો. ૭. આ ભવ પરભવ જે કર્યાં એ, એમ અધિકરણ અનેક તો; ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસરાવીએ એ, આણી હૃદય વિવેક તો. ૮. દુઃકૃતનિંદા એમ કરી એ, પાપ કરો પરિહાર તો; શિવગતિ આરાધનતણો એ, એ છઠ્ઠો અધિકાર તો. ૯.

ઢાળ ૬ ઠ્ઠી

(આદિ તું જોઇ લે આપણી—એ દેશી.)

ધનધન તે દિન માહરો, જીહાં કીધો ધર્મ; દાન શિયળ તપ આદરી, ટાળ્યાં દુષ્કર્મ. ધન૦ ૧. શેત્રુંજાદિક તીર્થની, જે કીધી

જાત્ર; જુગતે જિનવર પૂજીયા, વળી પોખ્યાં પાત્ર. ધન૦ ૨.પુસ્તક જ્ઞાન લખાવીયાં, જિનઘર જિનચૈત્ય; સંઘ ચતુર્વિધ સાચવ્યા, એ સાતે ખેત્ર. ધન૦ ૩. પડિક્કમણાં સુપરે કર્યાં, અનુકંપા દાન; સાધુ સૂરિ ઉવજ્ઝાયને, દીધાં બહુમાન. ધન૦ ૪. ધર્મકાજ અનુમોદીએ, એમ વારોવાર; શિવગતિ આરાધનતણો, સાતમો અધિકાર. ધન૦ ૫. ભાવ ભલો મન આણીએ, ચિત્ત આણી ઠામ; સમતા ભાવે ભાવીએ, એ આતમરામ. ધન૦ ૬. સુખ દુઃખ કારણ જીવને, કોઈ અવર ન હોય; કર્મ આપે જે આચર્યાં, ભોગવીએ સોય. ધન૦ ૭. સમતા વિણ જે અનુસરે, પ્રાણી પુન્ય કામ; છાર ઉપર તે લીપણું, ઝાંખર ચિત્રામ. ધન૦ ૮. ભાવ ભલી પરે ભાવીએ, એ ધર્મનું સાર; શિવગતિ આરાધનતણો, આઠમો અધિકાર. ધન૦ ૯.

ઢાળ ૭ મી

(રૈવતગિરિ ઉપરે–એ દેશી.)

હવે અવસર જાણી, કરીએ સંલેખણ સાર; અણસણ આદરીએ, પચખી ચારે આહાર; લલુતા સવિ મૂકી, છાંડી મમતા અંગ; એ આતમ ખેલે, સમતા જ્ઞાન તરંગ. ૧. ગતિ ચારે કીધાં, આહાર અનંત નિઃશંક; પણ તૃપ્તિ ન પામ્યો, જીવ લાલચીઓ રંક; દુલહો એ વળી વળી, અણસણનો પરિણામ; એહથી પામીજે, શિવપદ સુરપદ ઠામ. ૨. ધન ધના શાલિભદ્ર, ખંધો મેઘકુમાર; અણસણ આરાધી, પામ્યા ભવનો પાર; શિવમંદિર જાશે, કરી એક અવતાર; આરાધનકેરો, એ નવમો અધિકાર. ૩. દશમે અધિકારે, મહામંત્ર નવકાર; મનથી નવિ મૂકો, શિવસુખ ફળ

સહુકાર; એ જપતાં જાયે, દુર્ગતિ દોષવિકાર; સુપરે એ સમરો, ચૌદ પૂરવનો સાર. ૪. જનમાંતર જાતાં, જો પામે નવકાર; તો પાતિક ગાળી, પામે સુરઅવતાર; એ નવપદ સરિખો, મંત્ર ન કોઇ સાર; ઇહ ભવ ને પરભવે, સુખસંપત્તિ દાતાર. ૫. જુઓ ભીલ ભીલડી, રાજા રાણી થાય; નવપદ મહિમાથી, રાજસિંહ મહારાય; રાણી રત્નવતી બેહુ, પામ્યા છે સુરલોગ; એક ભવ પછી લેશે, શિવવધુ સંજોગ. ૬. શ્રીમતીને એ વળી, મંત્ર ફળ્યો તતકાળ; ફણીધર ફીટીને, પ્રગટ થઇ ફૂલમાળ; શિવકુમરે જોગી, સોવનપુરુષો કીધ; એમ એણે મંત્રે, કાજ ઘણાનાં સિદ્ધ. ૭. એ દશ અધિકારે, વીર જિનેશર ભાખ્યો; આરાધનકેરો, વિધિ જેણે ચિત્તમાં રાખ્યો; તેણે પાપ પખાળી, ભવભય દૂરે નાંખ્યો; જિનવિનય કરંતાં, સુમતિ અમૃતરસ ચાખ્યો. ૮.

ઢાળ ૮ મી

(નમો ભવિ ભાવશું એ–એ દેશી.)

સિદ્ધારથ રાય કુળતિલો એ, ત્રિશલા માત મલ્હાર તો; અવનીતળે તમે અવતર્યા એ, કરવા અમ ઉપકાર. જયો જિન વીરજી એ. ૧. મેં અપરાધ કર્યા ઘણા એ, કહેતાં ન લહું પાર તો; તુમ ચરણે અવ્યા ભણી એ, જો તારે તો તાર. જયો૦ ૨. આશ કરીને આવીયો એ, તુમ ચરણે મહારાજ તો; આવ્યાને ઉવેખશો એ, તો કેમ રહેશે લાજ ? જયો૦ ૩. કરમ અલુંજણ આકરાં એ, જનમ મરણ જંજાળ તો; હું છું એહથી ઉભગ્યો એ, છોડવ દેવ દયાળ. જયો૦ ૪. આજ મનોરથ મુજ ફળ્યા એ, નાઠાં દુઃખ

દંદોળ તો; તુઠ્યો જિન ચોવીશમો એ, પ્રગટ્યા પુન્ય કલ્લોલ. જયો૦ ૫. ભવભવ વિનય તુમારડો એ, ભાવભક્તિ તુમ પાય તો; દેવ દયા કરી દીજીએ એ, બોધિબીજ સુપસાય. જયો૦ ૬.

કળશ

ઇહ તરણતારણ સુગતિકારણ, દુઃખનિવારણ જગ જયો;
શ્રીવીર જિનવર ચરણ થુણતાં, અધિક મન ઉલ્લટ થયો. ૧.

શ્રીવિજયદેવસૂરીંદ પટધર, તીરથ જંગમ ઇણે જગે;
તપગચ્છપતિ શ્રીવિજયપ્રભસૂરિ, સૂરિતેજે ઝગમગે. ૨.

શ્રી હીરવિજયસૂરિ શિષ્ય વાચક, કીર્તિવિજય સુરગુરુ સમો;
તસ શિષ્ય વાચક વિનયવિજયે, થુણ્યો જિન ચોવીશમો. ૩.

સય સત્તર સંવત ઓગણત્રીશે, રહી રાંદેર ચોમાસ એ;
વિજયદશમી વિજયકારણ, કિયો ગુણ અભ્યાસ એ. ૪.

નર ભવ આરાધન સિદ્ધિસાધન, સુકૃત લીલવિલાસ એ;
નિર્જરા હેતે તવન રચિયું, નામે પુન્યપ્રકાશ એ. ૫.

ઇતિ પુન્યપ્રકાશનું સ્તવન.

॥ प्रमादपरिहारकुलकम् ॥

दुक्खे सुखे सया मोहे अमोहे जिणसासणं ।
तेसिं कयपणामोऽहं संबोहं अप्पणो करे ॥ १ ॥

दसहि चुल्लगाईहिं दिट्ठंतेहिं कयाइओ ।
संसरंता भवे सत्ता पावंति मणुयत्तणं ॥ २ ॥

नरत्ते आरियं खित्तं खित्तेवि विउलं कुलं ।
कुलेवि उत्तमा जाई जाईए रूवसंपया ॥ ३ ॥

रूवेवि हु अरोगत्तं अरोगे चिरजीवियं ।
हियाहियं चरित्ताणं जीविए खलु दुल्लहं ॥ ४ ॥

सद्धम्मसवणं तंमि सवणे धारणं तहा ।
धारणे सद्दहाणं च सद्दहाणे वि संजमे ॥ ५ ॥

एवं रे जीव दुल्लंभं बारसंगाण संपयं ।
संपयं पाविऊणेह पमाओ नेव जुज्जए ॥ ६ ॥

पमाओ अ जिणिंदेहिं अट्ठहा परिवज्जिओ ।
अन्नाणं संसओ चेव मिच्छानाणं तहेव य ॥ ७ ॥

रागद्दोसो मइब्भंसो धम्मंमि य अणायरो ।
जोगाणं दुप्पणिहाणं अट्ठहा वज्जियव्वओ ॥ ८ ॥

वरं महाविसं भुत्तं वरं अग्गीपवेसणं ।
वरं सत्तूहि संवासो वरं सप्पेहि कालियं ॥ ९ ॥

मा धम्मंमि पमाओ जं एगमच्चु य विसाइणा ।
पमाएणं अणंताणि जम्माणि मरणाणि य ॥ १० ॥

चउदसपुव्वी आहारगा य मणनाणवीयरागावि ।
हुंति पमायपरवसा तयणंतरमेव चउगइया ॥ ११ ॥

सग्गापवग्गमग्गंमि लग्गं वि जिणसासणे ।
पडिया हा पमाएणं संसारे अणियाइया ॥ १२ ॥

सोढाइं तिक्ख (व) दुक्खाइं सारीरमाणसाणि य ।
रे जीव नरए घोरे पमाएणं अणंतसो ॥ १३ ॥

दुक्खाणणेगलक्खाइं छुहातन्हाइयाणि य ।
पत्ताणि तिरियत्तेवि पमाएणं अणंतसो ॥ १४ ॥

रोगसोगविओगाई रे जीव मणुयत्तणे ।
अणुभूयं महादुक्खं पमाएणं अणंतसो ॥ १५ ॥

कसायविसयाईया भयाईणि सुरत्तणे ।
पत्ते पत्ताइं दुक्खाइं पमाएणं अणंतसो ॥ १६ ॥

जं संसारे महादुक्खं जं मुक्खे सुक्खमक्खयं ।
पावंति पाणिणो तत्थ पमाया अप्पमायओ ॥ १७ ॥

पत्तेवि सुद्धसम्मत्ते सत्ता सुत्तनिवत्तया ।
उवउत्ता जं न मग्गंमि हा पमाओ दुरंतओ ॥ १८ ॥

नाणं पढंति पाढिंति नाणासत्थविसारया ।
भुल्लंति ते पुणो मग्गं हा पमाओ दुरंतओ ॥ १९ ॥

अन्नेसिं दिंति संबोहं निस्संदेहं दयालुया ।
सयं मोहहया तहवि पमाएणं अणंतसो ॥ २० ॥

पंचसयाण मज्झंमि खंदगायरिओ तहा ।
कहं विराहओ जाओ पमाएणं अणंतसो ॥ २१ ॥

तयावत्थं हुओ खडु देवेण पडिबोहिओ ।
अज्जसाढमुणी कहं पमाएणं अणंतसो ॥ २२ ॥

सूरिवि महुरामंगू सुत्तअत्थधरा थिरं ।
नगरनिद्धमणे जक्खो पमाएणं अणंतसो ॥ २३ ।

जं हरिसविसाएहिं चित्तं चिंतिज्जए फुडं ।
महामुणीणं संसारे पमाएणं अणंतसो ॥ २४ ॥

अप्पायत्तं कयं संतं चित्तं चारित्तसंगयं ।
परायत्तं पुणो होइ पमाएणं अणंतसो ॥ २५ ॥

एयावत्थं तुमं जाओ सव्वसुत्तो गुणायरो ।
संपयंपि न उज्जुत्तो पमाएणं अणंतसो ॥ २६ ॥

हा हा तुमं कहं होसि पमायकुलमंदिरं ।
जीवे मुक्खे सयासुक्खे किं न उज्जमसी लहुं ॥ २७ ॥

पावं करेसि किच्छेण धम्मं सुखेहिं नो पुणो ।
पमाएणं अणंतेणं कहं होसि न याणिमो ॥ २८ ॥

जहा पयट्टंति अणज्जकज्जे, तहा विनिच्छं मणसावि नूणं ॥
तहा खणेगं जइ धम्मकज्जे, ता दुरिकओ होइ न कोइ लोए ।२९।

जेणं सुलद्धूण दुहाई दूरं, वयंति आवंति सुहाइं नूणं ।
रे जीव एयंमि गुणालयंमि, जिणिंदधम्मंमि कहं पमाओ ।३०।

हाहा महापमायस्स सव्वमेयं वियंभियं ।
न सुणंति न पिच्छंति कन्नादिट्ठीजुयावि जं ॥ ३१ ॥

सेणावई मोहनिवस्स एसो । सुहाणुहं विग्घकरो दुरप्पा ॥
महारिऊ सव्वजियाण एसो । अहो हु कट्ठंति महापमाओ ॥३२॥

एवं वियाणिऊणं मुंच पमायं सयावि रे जीव ।
पाविहिसि जेण सम्मं जिणपयसेवाफलं रम्मं ॥ ३३ ॥

इति प्रमादपरिहारकुलक संपूर्ण.

પ્રમાદપરિહારકુલક

ભાષાંતર

દુઃખમાં ને સુખમાં, મોહમાં ને અમોહમાં જેણે જિનશાસનને સ્વીકાર્યું છે તેમને કર્યો છે પ્રણામ જેણે એવો હું સંબોધને (સમ્યક્ પ્રકારના બોધને) પોતાનો કરું છું (સ્વીકારું છું). ૧.

સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતાં જીવો દશ દૃષ્ટાંતવડે દુર્લભ એવા મનુષ્યપણાને કદાચિત્ (ભાગ્યયોગે) પામે છે. ૨.

મનુષ્યપણું પામે સતે પણ આર્યક્ષેત્ર પામવું દુર્લભ છે, આર્યક્ષેત્ર પામે સતે પણ વિપુળ–વિસ્તીર્ણ–શ્રેષ્ઠ કુળ પામવું દુર્લભ છે, ઉત્તમ કુળ પામે સતે પણ ઉત્તમ જાતિ પામવી દુર્લભ છે, ઉત્તમ જાતિ પામે સતે પણ રૂપસંપત્તિ–પાંચ ઇંદ્રિય પૂરા પામવાં દુર્લભ છે, રૂપસંપત્તિ પામે સતે આરોગ્યની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, આરોગ્ય પ્રાપ્ત થયા છતાં ચીરજીવિત–દીર્ઘ આયુ પામવું દુર્લભ છે. દીર્ઘ જીવિત પામે સતે પણ ચારિત્રથી થતા હિતાહિતને જાણવું દુર્લભ છે. ૩–૪.

તે સઘળું પ્રાપ્ત થયે સતે પણ ધર્મનું શ્રવણ–સાંભળવું દુર્લભ છે, ધર્મશ્રવણ કર્યા છતાં તેને ધારી રાખવું દુર્લભ છે અને ધારી રાખ્યા છતાં તેનું સદ્દહવું દુર્લભ છે. સદ્દહણા (શ્રદ્ધા) પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ સંયમની પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે. ૫.

એ પ્રમાણે રે જીવ! ઉપર જણાવેલા મનુષ્યજન્માદિ બાર

અંગની (પ્રકારની) સંપદા પામવી દુર્લભ છે. તે પામ્યા છતાં પ્રમાદ કરવો તે યોગ્ય નથી. ૬.

જિનેશ્વરે આઠ પ્રકારનો પ્રમાદ વર્જવાનો કહ્યો છે. તે આઠ પ્રકાર આ પ્રમાણે–૧ અજ્ઞાન, ૨ સંશય, ૩ મિથ્યાજ્ઞાન, ૪ રાગ, ૫ દ્વેષ, ૬ મતિભ્રંશ, ૭ ધર્મમાં અનાદર અને ૮ યોગનું દુઃપ્રણિધાન. આ આઠે પ્રકાર વર્જવા. ૭–૮.

મહાવિષ ખાવું સારું, અગ્નિમાં પ્રવેશ કરવો સારો, શત્રુની સંગાતે વસવું સારું અને સર્પદંશથી કાળધર્મ પામવો સારો, પરંતુ ધર્મમાં પ્રમાદ કરવો સારો નહીં; કારણ કે વિષાદિના પ્રયોગથી તો એક વાર મૃત્યુ પ્રાપ્ત થાય છે; પરંતુ પ્રમાદવડે તો અનંતા જન્મમરણ કરવા પડે છે. ૯–૧૦.

ચૌદ પૂર્વી, આહારક શરીરની લબ્ધિવાળા, મનઃપર્યવજ્ઞાની અને વીતરાગ (અગ્યારમે ગુણસ્થાને પહોંચેલા) તે પણ પ્રમાદના પરવશપણાથી તદનંતર ચારે ગતિમાં ગમન કરે છે. ૧૧.

જૈનશાસનમાં સ્વર્ગાપવર્ગના માર્ગે લાગેલા છતાં પ્રમાદવડે શ્રેણિકાદિક સંસારમાં પ્રતિપાત પામેલા છે તે ખેદની વાત છે. ૧૨.

રે જીવ! તેં શારીરિક ને માનસિક તિક્ષ્ણ દુઃખો પ્રમાદવડે અનંતી વાર ઘોર નરકમાં સહ્યાં છે. ૧૩.

તેં તિર્યંચપણામાં પણ ક્ષુધા–તૃષાદિ અનેક લક્ષ દુઃખો અનંતી વાર પ્રમાદવડે પામ્યા છે. ૧૪.

અરે જીવ! મનુષ્યપણામાં પણ રોગ–શોક–વિયોગાદિ મહા દુઃખો પ્રમાદવડે અનંતી વાર તેં અનુભવ્યા છે. ૧૫.

દેવપણામાં પણ કષાયથી, વિષયથી અને ભયાદિક પ્રાપ્ત થયે સતે પ્રમાદવડે તું અનંતી વાર દુઃખોને પામ્યો છે. ૧૬.

સંસારમાં જે મહાદુઃખ અને મોક્ષમાં જે અક્ષય સુખ પ્રાણી પામે છે તે પ્રમાદથી ને અપ્રમાદથી જ પામે છે. અર્થાત્ પ્રમાદથી દુઃખ પામે છે અને અપ્રમાદથી સુખ પામે છે. ૧૭.

શુદ્ધ સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયા છતાં શ્રુતના નિર્વર્તક–પ્રવર્તક એવા જીવો પણ જે માર્ગમાં ઉપયુક્ત રહેતા નથી તે હા ઇતિ ખેદે ! દુરંત એવા પ્રમાદનું જ ફળ છે. (તેથી તેવા દુરંત પ્રમાદને ધિક્કાર હો !) ૧૮.

નાના પ્રકારના શાસ્ત્રના વિશારદ પંડિતો અન્યને ભણાવે છે ને પોતે ભણે છે, છતાં તે પણ માર્ગને ભુલી જાય છે. તે દુરંત એવા પ્રમાદનું જ ફળ છે. ૧૯.

દયાળુ એવા મનુષ્યો અન્યને નિઃસંદેહ એવા સંબોધને (ઉપદેશને) આપે છે, છતાં પોતે અનંતી વાર પ્રમાદવડે હણાય છે. (તેથી તેવા પ્રમાદને ધિક્કાર હો !) ૨૦.

પાંચશેં શિષ્યોમાં (તે સઘળા આરાધક થયા છતાં) ખંધક આચાર્ય કેમ વિરાધક થયા ? (તેનું કારણ ક્રોધરૂપ પ્રમાદ જ છે) એવી રીતે પ્રમાદવડે જીવ અનંતી વાર વિરાધક થયેલ છે. ૨૧.

તેવી અવસ્થાવાળા–પૃથ્વીકાઇયા વિગેરે નામવાળા ક્ષુલ્લકોને (બાળકોને) હણનારા અષાઢામુનિ આર્યને દેવે પ્રતિબોધ

પમાડ્યો. હા ઈતિ ખેદે ! કષ્ટકારી હકીકત છે કે પ્રમાદવડે આ જીવ અનંતી વાર હણાયો છે. ૨૨.

મથુરાવાસી મંગુ નામના આચાર્ય સૂત્ર અર્થને ધારણ કરનારા અને સ્થિર ચિત્તવાળા છતાં નગરની ખાળમાં યક્ષ થયા. પ્રમાદવડે કરીને આમ અનંતી વાર બને છે. ૨૩.

હર્ષ અને વિષાદવડે મુનિઓ જે સ્ફુટપણે વિચિત્ર ચિંતવન કરે છે તે તેમને સંસારમાં ભમાડે છે. આ પ્રમાણે પ્રમાદ અનંતી વાર કરે છે. ૨૪.

ચિત્તને ચારિત્રસંગત બનાવી આત્માયત્ત (આત્માધીન) કર્યા છતાં, તે પાછું પરાયત્ત (પરાધીન) થાય છે તે પ્રમાદનું જ ફળ છે. આ પ્રમાણે પ્રમાદે અનંતી વાર કરેલ છે. ૨૫.

એવી અવસ્થાવાળો તું સર્વસૂત્રનો પારગામી અને ગુણાકર (ગુણવાન) થયા છતાં સાંપ્રતકાળમાં–અત્યારે તું તેમાં (સંયમમાં) ઉદ્યક્ત થતો નથી તે પ્રમાદનું જ ફળ છે. પ્રમાદે તેવું અનંતી વાર કર્યું છે. ૨૬.

હા હા ઇતિ ખેદે ! પ્રમાદના કુળમંદિર (સ્થાન) એવા તારું શું થશે ? તું સદા સુખવાળા મોક્ષમાં કેમ શીઘ્ર–ઉદ્યમવાળો થતો નથી ? ૨૭.

તું કષ્ટ સહીને પણ પાપ કરે છે અને સુખીપણામાં પણ ધર્મ કરતો નથી, તેથી અનંતા પ્રમાદવડે કરીને હે જીવ ! તારું શું થશે તે હું જાણતો નથી. (કહી શકતો નથી.) ૨૮

જેવી રીતે જીવો (અનાર્ય) પાપકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે તેવી રીતે નિશ્ચે મનવડે પણ શુભ કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરતા નથી, તે એક ક્ષણ માત્ર પણ જો ધર્મકાર્યમાં તેવી પ્રવૃત્તિ કરે તો આ લોકમાં કોઇ પણ જીવ દુઃખી ન થાય. ૨૯.

જે પ્રાપ્ત થયે સતે દુઃખો દૂર જાય છે અને સુખો નજીક આવે છે, રે જીવ ! એવા ગુણાલય (ગુણના સ્થાનરૂપ) જિનેંદ્ર-ધર્મને વિષે શા માટે પ્રમાદ કરે છે ? ૩૦.

હા હા ઇતિ ખેદે ! મહાપ્રમાદનું આ સર્વ વિજૃંભિત છે કે જેથી કાન ને નેત્ર છતાં પણ આ જીવ સાંભળતો નથી અને જોતો પણ નથી. ૩૧.

એ મહાપ્રમાદ મોહરાજાનો સેનાની છે, સુખીજનોને ધર્મમાં વિઘ્ન કરનારો દુરાત્મા છે. સર્વ જીવોનો એ મહા મોટો રિપુ (શત્રુ) છે. અહો એ મહાકષ્ટકારી હકીકત છે. ૩૨.

આ પ્રમાણે જાણીને રે જીવ ! તું નિરંતરને માટે પ્રમાદને તજી દે–મૂકી દે કે જેથી સમ્યગ્ જિનચરણની સેવાનું રમ્ય એવું ફળ પામે (પ્રાપ્ત કરે.). ૩૩.

ઇતિ પ્રમાદપરિહારકુલક સાર્થ

સંપૂર્ણ.

(શ્રી ઉત્તરાધ્યયનના દશમા અધ્યયન ઉપરથી)

પ્રમાદ ન કરવા વિષે સજ્ઝાય

સમવસરણ સિંહાસને જી, વીરજી કરે રે વખાણ;
દશમે ઉત્તરાધ્યયનમેં જી, દીયે ઉપદેશ સુજાણ.
સમયમે[1] ગોયમ! મ કર પ્રમાદ. ૧.

વીર જિણેશર શિખવે જી, પરિહર મદ વિખવાદ. સ૦
એ આંકણી

જિમ તરુ પંડૂર[2] પાંદડો જી, પડતાં ન લાગે વાર;
તિમ એ માણુસ જીવડો જી, થિર ન રહે સંસાર. સ૦ ૨

ડાભ અણી જળ ઓસનો[3] જી, ખિણ એક રહે જળબિંદ;
તિમ એ ચંચળ જીવડો જી, ન રહે ઇંદ નરીંદ. સ૦ ૩

સૂક્ષ્મ નિગોદ ભમી કરી જી, રાશિ ચડ્યો વ્યવહાર;
લાખ ચોરાશી જીવાયોનિમાં જી, લાધો નરભવ સાર. સ૦ ૪

શરીર જરાએ જાજરો જી, શિર પર પળિયાં રે કેશ;
ઇંદ્રિય–બળ હીણા પડ્યાં જી, પગ પગ પેખે ક્લેશ. સ૦ ૫

ભવસાયર તરવા ભણી જી, ચારિત્ર પ્રવહણ[5] પૂર;
તપ જપ સંજમ આકરાં જી, મોક્ષ નગર છે દૂર. સ૦ ૬

ઇમ નિસુણી પ્રભુ દેશના જી, ગણધર થયા સાવધાન;
પાપ પડળ પાછા પડ્યા જી, પામ્યા કેવળજ્ઞાન. સ૦ ૭

ગૌતમના ગુણ ગાવતાં જી, ઘર સંપત્તિની કોડ;
વાચક શ્રીકરણ ઇમ વદે જી, પ્રણમું બે કર જોડ. સ૦ ૮

---

૧ સમયમાત્ર. ૨ પીળું થઇ ગયેલું. ૩ ઝાકળનો. ૪ ધોળા. ૫ વહાણ.

सं.